

BULGARİSTAN GÖÇMENİ YETİŞKİNLERDE TRAVMANIN
KUŞAKLAR ARASI AKTARIMI İLE BENLİK SAYGISI
ARASINDAKİ İLİŞKİDE SOSYAL DESTEĞİN ROLÜ

NALAN ÖZGÜR

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
2019

BULGARİSTAN GÖÇMENİ YETİŞKİNLERDE TRAVMANIN
KUŞAKLAR ARASI AKTARIMI İLE BENLİK SAYGISI
ARASINDAKİ İLİŞKİDE SOSYAL DESTEĞİN ROLÜ

NALAN ÖZGÜR

Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji
Yüksek Lisans Programı, 2019

Bu tez. Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne Yüksek Lisans (MA)
derecesi ile sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
2019

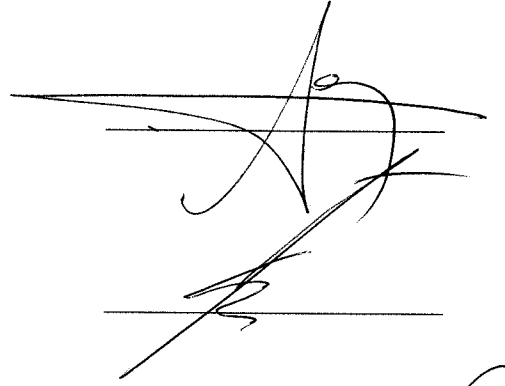
IŞIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BULGARİSTAN GÖÇMENİ YETİŞKİNLERDE TRAVMANIN KUŞAKLAR
ARASI AKTARIMI İLE BENLİK SAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİDE SOSYAL
DESTEĞİN ROLÜ

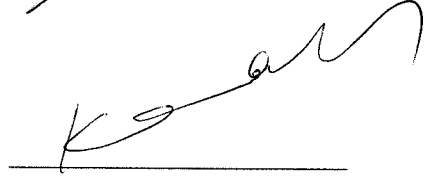
NALAN ÖZGÜR

ONAYLAYANLAR:

Prof.Dr. Feryal Çam Çelikel Işık Üniversitesi
(Tez Danışmanı)

Dr.Öğr.Üyesi Selin Karaköse Işık Üniversitesi
Çelik

Doç.Dr. Önder Kavakçı Kültür Üniversitesi

ONAY TARİHİ: 20.05.2019

BULGARİSTAN GÖÇMENİ YETİŞKİNLERDE TRAVMANIN KUŞAKLAR
ARASI AKTARIMI İLE BENLİK SAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİDE
SOSYAL DESTEĞİN ROLÜ

Özet

Amaç: Bu araştırmada, 1989 zorunlu Bulgaristan göçü yaşamış yetişkinlerin olaydan etkilenme ve travma düzeyleri ölçülerek ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygıları incelenmiş ve bu ilişkide algılanan sosyal desteğin rolü araştırılmıştır.

Yöntem: Çalışmaya Bulgaristan göçüne maruz kalmış 200 yetişkin (birinci kuşak) ve onların çocuklarından oluşan 200 birey (ikinci kuşak) katılmıştır. Veri toplama evresinde göçü yaşamış katılımcılara Sosyodemografik Veri Formu, Travmaya Maruziyet Ölçeği, Olayların Etkisi Ölçeği ve Kültürel Uzaklık Ölçeği uygulanmıştır. Çalışmamızın ikinci kuşağını oluşturan bireylere ise Sosyodemografik Veri Formu, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği uygulanmıştır.

Bulgular: Örneklemimiz göçe maruz kalmış yetişkinler ve ikinci kuşaktaki bireyler olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır. Göçe maruz kalmış yetişkinlerin yaş ortalaması 56.89 ± 8.03 ve ikinci kuşaktaki bireylerin yaş ortalaması 27.09 ± 4.87 'dir. Çalışmamızda, göçe maruz kalmış bireylerin olaydan etkilenme ve travma maruziyet puanları ile ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygıları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Araştırmamızda göçe maruz kalmış yetişkinlerin, travma maruziyetleri ve olaydan etkilenme düzeyleri ile ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygısı arasındaki ilişkide algılanan sosyal desteğin etkisi incelenmiş ve anlamlı bir ilişki bulunmaması nedeni ile aracı değişken ölçütlerini karşılamamıştır. Göçe maruz kalmış yetişkinlerin olaydan etkilenme düzeyleri ve yetişkinlerin kültürel uzaklık düzeyleri arttıkça olaylardan etkilenme düzeyleri de artmaktadır. Ayrıca göçe maruz kalmış yetişkinlerin kültürel uzaklık düzeyleri azaldıkça ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygısının da artmakta olduğu belirlenmiştir.

Sonuç: Özetle çalışmamızda, göçe maruz kalmış yetişkinlerin olaydan etkilenme ve travmaya maruz kalma düzeyleri ile ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, travmanın kuşaklararası aktarımı, benlik saygısı, sosyal destek

THE ROLE OF SOCIAL SUPPORT BETWEEN THE TRANSFER OF TRAUMA
THROUGH GENERATIONS AND SELF-ESTEEM IN THE ADULTS
WHOM MIGRATED FROM BULGARIA

Abstract

Objektive: In this study, it is aimed to examine the mediating role of perceived social support in self-esteem and the individuals in the second generation relationship by measuring the effects of the incident and trauma levels of parents who were subjected to the forced migration from Bulgaria were researched.

Method: The study included 200 adults and 200 individuals of their children, who were exposed to Bulgarian immigration. During the data collection phase, Sociodemographic Data Form, Trauma Exposure Scale , Impact of Events Scale and Cultural Distance Scale were applied to the participants who lived through the immigration. Sociodemographic Data Form, Rosenberg Self-Esteem Scale and Multidimensional Scale of Perceived Social Support were applied to the individuals who formed the second generation of our study.

Results: Our sample consisted of two groups as adults being exposed to immigration and the second generation. The average age of the adults who were exposed to migration was 56.89 ± 8.03 and the average age of the second generation was 27.09 ± 4.87 . In our study, there was no significant relationship between the adults exposed to immigration and effects to the individuals of traumatic exposure points and self esteem of second generation people. In our study, the perceived social support in the relationship of level of influence to adults exposed to immigration and individual's self-esteem was searched and it could not meet the criteria of the mediator variable since there was no significant relationship. As adults whom exposed to immigration and the cultural distance levels increase, also their level of influence escalates. In addition, it has been identified that the self-esteem of the individuals in the second generation increases as the cultural distance levels of the exposed adults decrease.

Conclusion: In our study, no significant relationship was defined between the adults exposed to immigration and effects to the individuals of traumatic exposure and self esteem of second generation people.

Key words: Migration, trauma, intergenerational transmission of trauma, self-esteem, social support

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitim hayatım süresince benden bilgilerini, deneyimlerini esirgemeyen ve tez sürecimde de sabır, anlayış ile yönlendirmeler yaparak yolumu aydınlatan saygıdeğer tez danışmanım, Prof. Dr. Feryal Çam Çelikel'e teşekkürü bir borç bilirim.

Süpervizyon sürecinde tüm bilgi birikimini bizlerle paylaşıp yol gösteren Dr. Öğretim Üyesi Vicdan Yücel'e teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda kısacık zaman diliminde büyük deneyimler edinmemizi sağlayan derslerine katıldığım tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Tez süresince yaşamış olduğumuz tüm zorlukların birbirimize göstermiş olduğumuz destek ve anlayış ile üstesinden geldik. Dayanışma ve paylaşım içinde olmak en büyük motivasyon kaynaklarımdan biriydi. Bu sebeple sevgili arkadaşlarım, Psikolog Nesibe Baylan'a, Psikolog Büşra Kanburoğlu'na, Psikolog Revan Kafkaslı'ya ve Psikolog Hülya İzgiş'e teşekkür ederim.

Bu süreçte, içinde bulunduğum zorlu süreçlerde beni motive eden, desteklerini bir an olsun esirgemeyen hayatımın geri kalanını geçireceğim sevgili nişanlım Doğukaan Taşören'e teşekkür ederim.

Son olarak, benden hiçbir zaman maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili aile bireylerime teşekkür ederim.

Nalan ÖZGÜR

İÇİNDEKİLER

Özet.....	i
Abstract.....	ii
Teşekkür	iii
İçindekiler	iv
Tablolar Listesi.....	vi
Şekiller Listesi.....	vii
Kısaltmalar	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	2
1.2. Araştırmanın Önemi.....	2
1.3. Araştırma Soruları.....	3
1.4. Başlıca Hipotezler	3
2. GENEL BİLGİLER.....	4
2.1. Göç ve Göçmenlik Kavramları	4
2.2. Zorunlu Göç	5
2.3. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç ve 1989 Bulgaristan Göçü.....	6
2.4. Göç ve Psikososyal Uyum	8
2.5. Travma	9
2.6. Travmanın Aktarımı.....	10
2.6.1. Travmanın Aktarım Modelleri	11
2.7. Travmanın Sonraki Kuşaklardaki Etkisi	13
2.8. Travma ve Olaydan Etkilenme Düzeyi	13
2.9. Benlik Saygısı	14
2.10. Sosyal Destek	15
2.11. Benlik Saygısı Ve Algılanan Sosyal Destek	16

3. YÖNTEM.....	17
3.1. Örneklem.....	17
3.2. Veri Toplama Araçları	17
3.2.1. Zorunlu Göçe Maruz Kalmış Ebeveynlerden Veri Toplama Araçları.....	18
3.2.1.1. Bilgi Formu (Ek B)	18
3.2.1.2. Travmaya Maruziyet Ölçeği- TMÖ (Ek C)	18
3.2.1.3. Olayların Etkisi Ölçeği- OEÖ-R (Ek D)	18
3.2.2. İkinci Kuşaktaki Bireylerden Veri Toplama Araçları	19
3.2.2.1. Bilgi Formu (İkinci Kuşak İçin)	19
3.2.2.2. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği- ÇBSDÖ (Ek F)	19
3.2.2.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği- RBSÖ (Ek G).....	20
3.3. İşlem.....	20
3.4. Veri Analizi.....	20
4. BULGULAR	22
4.1. Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklerinin İncelenmesi.....	23
4.2. Katılımcıların Ölçek Puanlarının İncelenmesi	25
4.3. İkinci Kuşaktaki Bireylerin Benlik Saygısının İncelenmesi	25
4.5. Göçe Maruz Kalmış Yetişkinlerin Travmaya Maruziyetleri ve Olaylardan Etkilenme Düzeyleri ile İkinci Kuşaktaki Bireylerin Benlik Saygısı Arasındaki İlişkide Algılanan Sosyal Desteğin Aracı Rolü	26
4.5.1. Benlik Saygısını Yordayan Değişkenler	27
4.6. Ölçeklerden Alınan Puanlara İlişkin Korelasyon Sonuçları.....	29
5. TARTIŞMA
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....
KAYNAKLAR	37
EKLER.....	45
ÖZGEÇMİŞ.....	56

TABLolar LİSTESİ

Tablo 4.1	Normallik Dağılımı.....	22
Tablo 4.2.	Göçe Maruz Kalmış Yetişkinlerin Sosyodemografik Özellikleri (n=200).....	23
Tablo 4.3.	İkinci Kuşaktaki Bireylerin Sosyodemografik Özellikleri (n=200).....	24
Tablo 4.4.	Göçe Maruz Kalmış Yetişkinlerin Ölçek Puanlarının İncelenmesi	25
Tablo 4.5.	İkinci Kuşaktaki Bireylerin Ölçek Puanlarının İncelenmesi.....	25
Tablo 4.6.	Farklı Düzeylerde Travmaya Maruz Kalmış Bireylerin, İkinci Kuşaktaki Bireylerin Benlik Saygısı ile İlişkisi	26
Tablo 4.7.	Farklı Düzeylerde Olaylardan Etkilenmiş Bireylerin, İkinci Kuşaktaki Bireylerin Benlik Saygısı ile İlişkisi	26
Tablo 4.8.	Benlik Saygısını Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	28
Tablo 4.9.	Ölçeklerden Alınan Puanlara İlişkin Korelasyon Değerleri	29

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1. Benlik Saygısını Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Modeli	27
---	----

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2.1. Türkiye'ye Göç Grafik Dağılımı	8
--	---

KISALTMALAR

- ÇBSDÖ** : Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği
KUÖ : Kültürel Uzaklık Ölçeği
OEÖ-R : Olayların Etkisi Ölçeği
RBSÖ : Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (Kısa Form)
SPSS : Statistical Package for the Social Sciences
SS : Standart Sapma
TMÖ : Travmaya Maruziyet Ölçeği

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Göç, insanların çeşitli nedenler ile buldukları yaşam alanlarından farklı bölgelere yerleşmelerini içeren bir kavramdır (Bhugra ve Arya, 2005). Göç deneyimi bireyler tarafından farklı düzeylerde deneyimlenmektedir. Aynı zamanda göç, bireyleri ait oldukları kültürden, köklerinden kopardığı için ve bireylerin içinde yaşadıkları sosyal ilişkileri zedelediği ve ait olma duygularını ve yaşamlarına ilişkin oluşturdukları anlamları bozduğu için travmatik bir olay olarak kabul edilirler (Kira, 2001). Göçün olumsuz ve travmatik etkileri bireyler arasında farklılık göstermektedir. Bununla birlikte göç yaşantısının kadınların ruh sağlığı üzerinde daha fazla olumsuz etkiye sahip olduğu söylenmektedir (Akdeniz ve Öz, 2009; Başkak ve ark., 2005; Topçu ve Beşer, 2006). Göç yaşantıları göçmenlerin ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir. Özellikle kadınların ruh sağlığını tehdit etmekle sonraki kuşaklar açısından da risk oluşturmaktadır. Annelerin travma deneyimleri, yaşanan travmaya doğrudan maruz kalmayan üstelik travma yaşandığında hayatta olmayan çocukların bile ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir (Daniel, 1998). Özürçün ve Karancı'nın (2013) yapmış olduğu çalışmada annelerin savaşa ilgili maruziyetleri ve savaştan etkilenme düzeyleri çocuklarının psikolojik belirtilerini etkilemezken yaşam doyumlarını olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu durum ise travmanın kuşaklararası aktarımının olduğunu göstermektedir.

Kuşaklararası travmanın aktarımı, yalnızca travmayı yaşayan ebeveynler ile aynı belirtileri göstermek anlamına gelmemektedir; travmaya birebir maruz kalmayan bireylerin travmaya ne şekilde bir tepki verdikleri de önem teşkil etmektedir (Kellermann, 2001a).

Göç eden bireylerin yeni yerleşim alanlarında toplum tarafından kabul görmüyor, sosyal destek eksikliği yaşıyor ve kültürel olarak kendi kültürlerinden uzaklaştırılmış hissediyorlar ise bireyler kendilerini reddedilmiş, kendi benliklerinden uzaklaşmış dolayısıyla yabancılaşmış hissederek benlik saygılarında

bir azalış yaşarlar (Bhugra, 2004). Gün ve Bayraktar (2008) yapmış oldukları çalışmada göç deneyimini yaşayan ergenlerin benlik saygılarının ve yaşam doyumlarının düşük olduğu sonucunu ortaya koymuşlardır. Benlik saygısının ve yaşam doyumlarının düşük çıkması cinsiyete göre farklılaşmakta ve kadınlarda göç deneyiminin benlik saygısını ve yaşam doyumunu daha fazla etkilediği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Lönnqvist, Leikas, Mahönen ve Jasinskaja-Lahti (2015) yapmış oldukları çalışmada, Rusya'dan Finlandiya'ya göç eden bir grup göçmenin yeni yerleşim yerlerinde buldukları süre zarfında benlik saygılarında düşüş gözlenmişlerdir. Buna neden olarak yeni yerleşim yerinde yaşanan kültürel farklılıklar ve ekonomik durumun kötü olması sayılabilir. Araştırmada, çevresel koşulların benlik saygısını etkilediği ve sosyal destek ile ekonomik durumun benlik saygısı ile güçlü bağı olduğu sonucuna varılmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Yaşanan olayların birtakım nesnel nitelikleri ve bu olayı deneyimleyen travma mağdurlarının öznel deneyimleri dikkate alındığında birtakım travmatik yaşantıların çeşitli mekanizmalar aracılığıyla bireyden bireye ya da kuşaktan kuşağa aktarıldığı sonucuna ulaşılmaktadır (Figley, 1993; Kira, 2001; Kaitz ve ark., 2009; Kellermann, 2001b). Bunun sonucunda göç yaşantısının etkilerinin de kuşaktan kuşağa aktarılabilen bir deneyim olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu çalışmada, 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç ettirilen ailelerin göçle ilgili travma maruziyetlerinin ve bu olaydan etkilenme şiddetlerinin zorunlu göçü deneyimlemeyen ve günümüzde yetişkinlik döneminde bulunan bireylerin benlik saygılarına olan etkilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Yapılacak inceleme doğrultusunda travmanın ikinci kuşağa aktarımında ikinci kuşaktaki benlik saygısı oluşumunda sosyal destek algısının yordayıcı rolünün incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Travmatik olayların sonraki kuşaklardaki etkileri ile ilgili çalışmalar son yıllarda sayıca artış göstermektedir. Travma aktarımı ile ilişkin çalışmalar çoğunlukla "Vietnam Savaşı"nın (Dansby ve Marinelli, 1999) ve "Yahudi Soykırımı"nın (Friadman ve ark., 2011) sonraki kuşaklar üzerindeki etkilerine yönelik olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan çalışmanın zorunlu göç deneyimine

maruz kalmış bireyler ve bu deneyimi doğrudan yaşamamış bireyler üzerindeki etkilerinin incelenmesi nedeni ile alan yazına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde kuşaklararası bağlamda göç deneyimine yönelik çalışmaların daha çok göç eden ailelerin yeni yerleşim yerlerine adaptasyon süreçleri ve sonrasında yaşadıkları psikolojik sorunlarda kuşakların ne tür bir değişim yaşadıklarına yönelik olduğudur (Kesebir, 2011; Şahin, 2000). Fakat zorunlu göçe yönelik olarak travma aktarım çalışmalarının yapılmadığı dikkat çekmektedir. Bu sebeple yapılan çalışma alanyazındaki çalışmalardan farklı bir özellik taşımaktadır. Ayrıca, alanyazında Bulgaristan göçüne yönelik olarak göçün uzun süreli etkilerini araştıran bir çalışma bulunmamaktadır. Zorunlu göç deneyimine maruz kalmış bu grubun göçün neden olduğu zorlukların kuşaklararası aktarımını incelemesi nedeni ile alan yazına katkı sağlaması beklenmektedir.

1.3. Araştırma Soruları

1. Ebeveynlerin travma maruziyetlerinin ve olaydan etkilenme düzeylerinin, ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygılarına etkisi olmuş mudur?
2. Ebeveynleri düşük, orta ve yüksek düzeyde travmaya maruz kalmış ve olaydan etkilenmiş bireyler benlik saygıları açısından farklılaşmakta mıdır?
3. İkinci kuşaktaki bireylerin benlik saygılarını yordayan değişkenler nelerdir?
4. Ebeveynleri Bulgaristan göçü yaşamış bireylerin benlik saygıları oluşumunda algılanan sosyal desteğin yordayıcı rolü var mıdır?

1.4. Başlıca Hipotezler

H1) Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçen ebeveynlerin travmaya maruz kalma düzeyleri, kültürel uzaklık algıları ve olaydan etkilenme düzeyleri incelendiğinde travmanın kuşaklararası aktarımı nedeniyle ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygısının düşük olması beklenmektedir.

H2) Göçe maruz kalmış bireylerin travmadan etkilenme düzeyleri arttıkça ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygılarının azalması beklenmektedir.

H3) Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçen ailelerde ikinci kuşağın benlik saygısı oluşumunda algılanan sosyal desteğin yordayıcı rol üstlenmesi beklenmektedir.

BÖLÜM 2

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Göç ve Göçmenlik Kavramları

Göç kavramı, ulusötesi ya da ülke içinde bulunulan yerden başka bir yere yer değiştirme hareketi ve aynı zamanda, sebebi ile yapısı farklılık gösterebilen bir nüfus değişimidir. (IOM, 2018). Kofman göçü, yalnızca bireylerin yaşadıkları yerleri terk ederek farklı bir yerleşim bölgesine yerleşmek değil aynı zamanda kültürel ve ekonomik olarak da değişim yaşayarak, bireylerin çeşitli sebeplerden ötürü yaşam alanlarından ayrılmaları şeklinde tanımlamaktadır (Kofman, 2000:1). Göç yaşantısı; göç öncesi dönem, farklı bir yere taşınma, yeni yerleşim yerinde barınacak bir yer bulma ve farklı bir kültürle tanışma evrelerinin her birinin yarattığı stres faktörü ve travmatik deneyimlerin etkileşimi ile zorlu bir süreçtir (Batista ve Weise, 2010; Bhugra, 2004; Fenta ve ark., 2004; Foster, 2001; Sır ve ark., 1998a; Sondergaard ve ark., 2003).

İnsanlık tarihine bakıldığında farklı zamanlarda çeşitli nedenlerden dolayı insanlar pek çok kez yaşadıkları ve ait oldukları bölgelerden ayrılarak farklı yerleşim yerlerine göç etmişlerdir. Yeryüzünde insanı diğer canlılar arasında farklı kılan içinde bulunduğu mekan ve ortam ile arasında oluşan bağdır. Göç ise oluşan bu bağın zarar görmesine neden olmakta ve ayrılık kavramını ortaya çıkarmaktadır. Bu kavram, insanların yaşadıkları alandan uzaklaşmalarına neden olarak insanlar ve mekanlar üzerinde farklı yönlü etkileri beraberinde getirmiştir. Bu konu üzerinde yapılan çalışmalardan biri Tuncel (2015)'in yapmış olduğu, göçün insanların yaşamlarını sürdürdükleri alanlarla kurdukları bağa zarar vermesinin yanı sıra siyasal, kültürel ve ekonomik alanlarda da birçok etkiye neden olduğunu ortaya koyan çalışmadır.

Yaşanan göçler temel olarak insanlarda birtakım değişim ve dönüşümler yaratmaktadır. O değişimlerden bazıları; inanç sistemleri, düşünce ve kurallardır

(Ekici ve Tuncel, 2015) Yaşanan göç deneyimini kimi bireyler travmatik olarak deneyimlerler. Göçü travmatik bir deneyim olarak algulamalarında göçün yaratmış olduğu çaresizlik duygusu olduğu ve bu çaresizlik hissinin ise Rank tarafından ortaya konan doğum travması ve nesne kaybı olarak açıklanmaktadır (Grinberg ve Grinberg, 1984).

Göç yaşantılarını kuşaklararası bağlamda ele alan çalışmalarda, göç eden ailelerin yeni yaşam alanlarına adaptasyonları ve göç sonrası yaşanan psikolojik sorunlar açısından kuşakların nasıl bir farklılaşma yaşadıkları görülmektedir (Kesebir, 2011; Şahin, 2000).

Göçmenlik kavramını incelediğimizde göçmenlerin buldukları yerden bir takım anılar ve temsillerle geldiğini görmekteyiz. Göçmenler yeni yerleşim alanına eskiden sahip oldukları bir takım şeylerle gelirler. Bunlar arasında göçmenlerin göç ettikleri, ait oldukları yerlerin kültürel özellikleri vardır. Bireyler yeni yerleşim yerlerine ruhsal valizleri ile gelirler ve bu valizlerde eski yaşantılarına dair birtakım inançlar ve düşünceler yer almaktadır. Göçmenler, yeni yerleşim alanlarının onlara neler sunacağı ile ilgili olarak birtakım beklentilere sahiptirler ve yeni yerleşim yerlerinde farklı kültürel özellikler ile karşılaşır. Karşılaştıkları farklı kültürel özelliklere adapte olmak için çaba sarf ederler. Ancak bir yandan da kendi kültürlerini korumayı amaçlarlar. Bireylerin yeni yerleşim yerlerine dair beklenti ve inançların bazıları bireysel iken bazıları toplumsal içeriktedirler. Bireylerin göç ettikleri ülkenin kültürel özellikleri, dili, sosyal ilişkileri, değer yargıları ve adetleri göç eden bireylerde zorlantılara neden olabilmektedir. Bu süreç, göçmenlerde birtakım uyum sorunları yaşamalarına neden olmaktadır. Bu bakımdan ele alındığında göç yalnızca bir mekan değişikliği anlamına gelmemektedir (Altıntaş ve Gültekin 2014; Kazmierska 2006; Fichter 1994).

2.2. Zorunlu Göç

Bireylerin kendi istekleri dışında, yaşadıkları yerleri bırakıp başka bir yere yerleşmek zorunda bırakılmaları zorunlu göç olarak ifade edilmektedir. Birleşmiş Milletler zorunlu göçü şu şekilde tanımlamaktadır: Doğal ya da insan kaynaklı olumsuzluklardan korunmak için, şiddet ve ölüm tehditinden kurtulmak için insan hakları ihlali yaşayan bireylerin, siyasal olarak uygun bulunan devlet sınırlarını geçmeksizin buldukları yerlerden uzaklaşmaları ya da yerleşim alanlarını terk

etmeleri ile yaşanan göç olayıdır (BM, 2005: 1). Zorunlu göçe maruz kalan bireyler, savaş, doğal afetler, dini zorlamalar, çeşitli baskılar ve ayrımcılıklara maruz kaldıklarından dolayı göç etmek durumunda kalmışlardır (Parnwell, 1993). Altıntaş, zorunlu göçü hayatın süreğenliği olarak değerlendirerek mülteciliği de kapsadığını, mülteciliğin ana başlığı olduğunu söylemiştir. Altıntaş zorunlu göçü şu şekilde tanımlamaktadır: “egemen devletlerin şiddet mekanizmalarının gölgesinde, hayatta kalmak için aidiyetinde bulunduğu ulus-devletten ayrılma kararının alınmasıdır.” Bu tanımlama ile zorunlu göçün devletlerarası siyasal ve ideolojik uğraşlar sonucu tetiklenmeler ile ortaya çıktığı sonucuna varılmaktadır. Ayrıca zorunlu göçün, geniş çaplı göç dalgalarının tarihsel ve güncel olarak açıklanmasında önemli bir yerinin olduğunu ifade etmiştir (Altıntaş, 2014:254).

Bireylerin ait oldukları yerlerden uzaklaştırılmaları kendilerini bir yere ait hissedemeyerek kendilerini köksüz hissetmelerine yol açmaktadır. Bu köksüzlük duygusu ise bireylerin psikolojik problemler yaşamalarına neden olabilmektedir (Kazmierska, 2006). Bireylerin göç ettikleri topluma kendilerini 'yabancı' hissetmeleri ve aidiyet hissini yaşamamaları yaşadıkları köksüzlük hissini pekiştirmektedir (Göker, 2015).

Zorunlu göç bireylerde çaresizlik ve kaygı duygularını ortaya çıkarır. Bu nedenle zorunlu göç yaşayan bireyler kendilik algıları, göçe karşı bakış açıları, ve bireylerin sosyal yetileri açısından olumsuz yönde bir etkilenme yaşamaktadırlar (Bhugra, 2004). Aker ve ark. (2002) yapmış olduğu çalışma sonucunda, İstanbul'a zorunlu olarak göç ettirilen bir grup göçmen ile işkence mağduru bir grup birey travma sonrası stres bozukluğu dereceleri karşılaştırılmış ve bu iki grubun travma sonrası stres bozukluğu düzeylerinin birbirine çok yakın olduğu sonucuna varılmıştır.

Zorunlu göç, göçmenlerin sosyal destek alanlarından uzaklaşmasına da neden olabilmektedir. Göçmenler yeni yerleşim alanlarında kendi kişiliklerine uyan sosyal ilişkiler kurmaya başlarlar yeni kurulan ilişkiler ile göçmenler kendilerine sosyal destek ağı oluştururlar (Özcan, 2016).

2.3. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç ve 1989 Bulgaristan Göçü

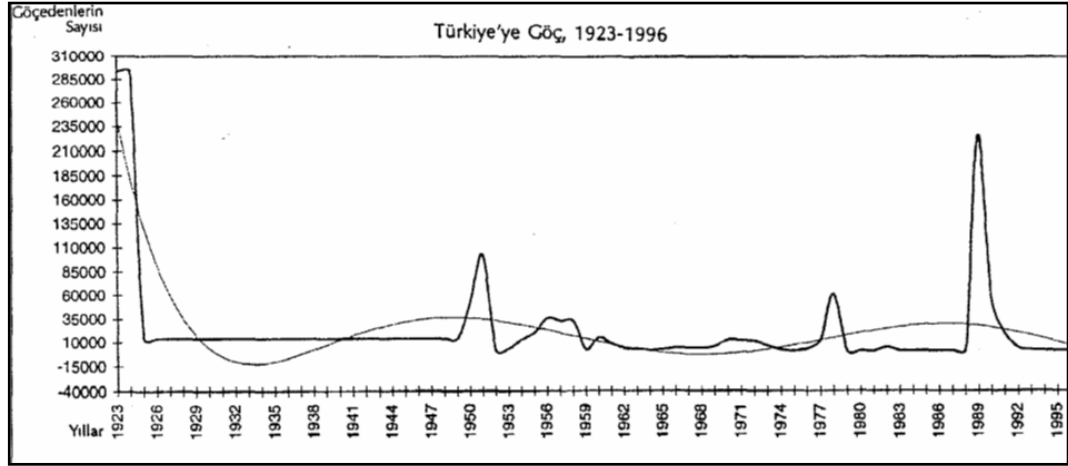
Türkiye'ye göç hareketlerinin temeli çok eski dönemlere dayanmaktadır. Cumhuriyet öncesi dönemlere bakıldığında; "93 Harbi", "Balkan Savaşları", Birinci Dünya savaşı dönemlerinde Osmanlı himayesindeki insanlar savaş sonrasında büyük

topluluklar halinde Anadolu'ya göç etmişlerdir. Aynı dönemlerde Anadolu'da yaşayan azınlıklar ise "ulus-devlet" anlayışı oluşmaya başladıktan sonra Anadolu topraklarından göç etmeye başladığı görülmektedir. Cumhuriyet öncesi döneme bakıldığında 1912-1923 yılları arasında Osmanlı topraklarına 440 bin kişinin göç ettiği görülmektedir (Akagündüz, 1998).

Bulgaristan 550 yıl Osmanlı himayesinde kalmıştır (Özgür, 1998:57). Bulgaristan'daki Türkler, 93 harbi sonrasında azınlık durumuna düşmelerine neden olmuştur. Türkler bu süreçten sonra ülkenin güney ve kuzeydoğusuna sürülerek mal ve can kaybı yaşamışlardır. Yaşanan kitlesel göç hareketlerine rağmen Türklerdeki nüfus artışına engel olamamaları, Bulgar hükümetinin Türklere asimilasyon çalışmaları yürütmeleri ile sonuçlanmıştır (Çetin, 2009: 345).

Bu topraklarda yaşayan Türkler türlü asimilasyon çalışmaları, işkence yöntemleri ile Türkiye'yi zora sokmak amacıyla göç etmeye zorlanmıştır (Özgür, 1998:57). Bulgaristan hükümeti 24 Mayıs 1989 yılında Bulgaristan dışına yapılacak olan göçleri yasal hale getirmiştir. Yapılan bu düzenlemeden sonra Türkler gruplar halinde Bulgaristan'ı terk etmeye başlamışlardır. Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov'un Türkiye'nin Bulgaristan'daki Türklere sınır kapısını açması çağrısını yaptıktan sonra Türkiye Başbakanı olan Turgut Özal'ın onayı ile Türklere sınır kapısı açılmıştır. Yaşanan bu gelişmelerden çok kısa bir süre içinde Türkler Bulgaristan'dan zorla göç ettirilmeye başlanmıştır. Sınır kapısının açılmasının ardından Todor Jivkov hükümetinin baskıcı rejiminden kurtulmak amacıyla başlayan göç hareketleri 320 bin Türk'ün 1989 Ağustos ayı itibari ile Türkiye topraklarına yerleştirilmeye başlanması ile son bulmuştur (İçduygu ve Sirkeci, 1999).

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere 1989 yılı Türkiye'ye yapılan göçün oldukça yoğun olduğu bir dönemdir. Bu sayının büyük çoğunluğunu ise Bulgaristan'dan yapılan zorunlu göç hareketi oluşturmaktadır.

Grafik 2.1. Türkiye'ye Göç Grafik Dağılımı

1989 ve sonrası Bulgaristan göç hareketinin siyasal ve ırkçı içeriğinden dolayı zorunlu ve ülke sınırları dışında olması nedeni ile de uluslararası bir göç olduğu değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Göçün ırkçı yani siyasal bir zorlanmaya dayanması bireylerin dayanışma ve örgütlenme biçimlerini etkilemekte aynı zamanda da göçün uluslararası bir nitelik taşıması nedeniyle Türkiye'deki birbirlerine olan yardımlaşma, birlik olma biçimlerine etki etmiştir (Kolukırcık, 2006).

2.4. Göç ve Psikososyal Uyum

Bireylerin yaşadıkları stresli yaşam olayları ve sahip oldukları kültürün tehlike altında olması birtakım ruhsal hastalıklara ve türlü sonuçlara neden olabilmektedir (Cicourel, 1982). Göçün çeşitleri ve bireylerin isteklerinin dışında gerçekleşmiş olması aynı zamanda yerleştikleri yerin kendi kültürlerine uzak özelliklere sahip olması bireylerin uyum sorunlarını arttırdığı bilinmektedir. Bireylerin ait oldukları kültürden, topraklardan ayrı kalmaları yabancılaşma, yalnızlık, kendilerini değersizleştirme, ailelerinden ve akrabalarından uzak kalmasından dolayı pişmanlık duyguları yaşamaları kişilerin yoğun strese kapılmalarına neden olmaktadır. Göçmenlerin yaşadıkları stresin nedenleri arasında sosyal rollerindeki farklılaşmalar, göç edilen bölgenin değerlerindeki belirsizlikler, bireylerin yaşadıkları kültürel farklılıklar sayılabilir (Balcıoğlu, 2002).

Yapılan çalışmalar doğrultusunda, bireylerin göç deneyiminin psiko-sosyal uyumda göçün ne yolla gerçekleştiği ve göçün sürecinin etkili olduğu belirtilmektedir. Zorunlu göçe maruz kalan bireyler psikolojik olarak birtakım

zorlantılar yaşadıklarından psikolojik olarak normalden sapmalar ve uyum problemleri yaşama olasılığı gönüllü olarak göç eden bireylere oranla daha yüksek bulunmuştur (Pernice & Brook, 1994).

2.5. Travma

Travma kavramı alan yazında ilk olarak Charcot tarafından histeri çalışmalarını yürüttüğü esnada ortaya konmuştur. Charcot, histeriye temel oluşturan etkenlerin; psikolojik zorlantılar, felç, amnezi, duyu kaybı olduğunu söylemiştir (Herman, 1992/2007). Charcot'tan sonra

Sigmund Freud, Breurer ve Janet histeri üzerine çalışmalar yürüterek histeriye çocukluk dönemindeki cinsel travmaların temel olduğu sonucuna vararak bu deneyimlerin bireylerin bilinçlerinde birtakım farklılıklara neden olacağını belirtmişlerdir. Alanyazındaki bu çalışmalardan sonra travma kavramı Birinci ve İkinci Dünya Savaşına kadar çalışmalara konu olmamıştır ancak travmanın etkileri görülmüştür. Travma konusundaki çalışmalar Vietnam Savaşı sonrasında yeniden çalışılmak üzere gündeme gelmiştir (Hermann, 1992/2007).

Ruhsal ve fiziksel olarak insan varlığına farklı türlerde tesir eden, sarsan, yaralayan çeşitli olaylar için travma kavramı kullanılmaktadır (Öztürk, 2004). Bireylerin yaşadıkları travmatik olaylar pek çok sayıdadır. Onlardan birkaçı şöyledir; savaşlar, göçler, zorunlu göçler, olumsuz koşullarda toplama kampında kalmak, cinsel istismar, doğal afetler, ağır yaralanmalar, fiziksel şiddet görmek ve trafik ve uçak kazaları gibi (Öztürk, 2004).

Alanyazında, travma ile ilgili bozukluklara ilişkin etkenler, bilişsel, psikososyal, öğrenme ve biyolojik model olarak açıklanmıştır (Townsend, 2016).

Bilişsel modele göre, travma ile ilişkili bozuklukları hazırlayıcı etkenler, temel varsayımlar ve bunlarla ilgili üç temel inanca dayanılarak açıklanmaktadır. Yani, bireyler kendilerini değerli bir varlık olarak anlamlı bulurlar, dünyanın ise yaşamaya dair iyi bir yer olduğu inancı ve dünyadaki olayların anlamlı olduğu inancı vardır. Fakat yaşanan travmatik olaylar bireylerin sahip oldukları bu düşüncelere zarar vermektedir. Sonuç olarak bireylerde güvensizlik, stres ve çaresizlik duyguları ortaya çıkmaktadır (Peterson, Preut ve Schwerz, 2013).

Psikososyal model ise, psikanalitik kurama göre bir açıklama getirmektedir. Freud'a göre bireylerin yaşadıkları şiddetli travmaların benliğinin (egonun) bu durumla baş edemeyerek, savunma mekanizmalarının aşılmasıyla bireylerin travmayı acı olarak deneyimlemelerine neden olmaktadır (Nermin, 2016; Öztürk ve Uluşahin, 2015). Öğrenme modeli ise, bireyler travmatik bir deneyim yaşadıkları sonra, travmatik olayların kendisine zarar vereceğini öğrenir ve bireyler travma ile bağlantılı, düşünce, durum ya da kişilerden kaçarlardı (Öztürk ve Uluşahin, 2014).

Son olarak biyolojik model, bireylerin travma ile karşılaşma durumlarında noradrenalin salınımlarındaki artış üzerine durmuştur. (Townsend, 2016).

Travmalar, bireylerin yaşamlarındaki düzeni bozucu bir etkiye sahiptir. Travma, bireylerin dış dünyadan gelen tehlike ya da yaşamlarında karşılaştıkları objektif tehdit ile mücadele edebilme yetisindeki hayati dengesizliktir. Travma, bireyleri savunmasız bir duruma getirerek, dış dünyadan gelecek tehlikelere karşı korkularını arttırmaktadır. Yani, travmatik olaylar bireylerin olaylarla baş etmedeki yetilerini kitleyerek bireylerin çaresizlik ve korku hissetmesine neden olmaktadır. (Garland, 2002 ve Öztürk, 2017).

2.6. Travmanın Aktarımı

Carl Gustav Jung, insanların kolektif bilinçdışı olarak tanımladığı kavramla bireylerin sembollerle, kadın ve erkek davranış türleriyle nesiller boyu bu bilgilerin aktarılmasıyla ortak bir bilgi ağı geliştirilerek birbirlerinden etkilendiklerini vurgulamıştır. Buradan hareketle travma konusunda çalışanlar, travmanın yalnızca travmayı yaşayan bireyler tarafından değil nesiller arası bir etki gücüne sahip olduğu görüşüne ulaşmışlardır (Ruppert, 2011). Travmatik olaylar, hayatta her bireyin başına gelebilir. Fakat bazen yaşanan travmatik olay travmaya maruz kalan kişi dışında bu kişilerden sonraki nesiller üzerinde de birtakım etkiler yaratır. Travmatik olayın nesillere aktarımını belirleyen birtakım koşullar vardır: Travmanın süresine, etki alanına, çeşidine ve oluş biçimine bağlı olarak travmanın nesillere aktarımı gerçekleşir (Yalçın ve Öztürk, 2018).

“Travmanın Kuşaklararası Aktarımı” kavramı ilk olarak H. Barocas ve C.Barocas tarafından soykırımdan kurtulan yetişkinlerin çocukları için 1960'larda yaşanan travmatik olaylardan hayatta kalan ebeveynlerin çocukları ile çalışan klinisyenlerce tanımlanan bir kavramdır. Yapılan çalışmalarda görülmüştür ki

ebeveynler yaşadıkları travmaların etkilerini farklı türlerde duygusal zorlanmalarla deneyimlemiştirlerdir (Krystal,1968 ; Auerhahn ve Laub, 1998).

II. Dünya Savaşı sürerken, Yahudi toplulukların kişisel olarak zarara uğramaları ve bu zararların etkilerinin sonraki nesillerde görülmesi travmanın kuşaklararası aktarımını göstermiştir (Baron, 1998). Travmaya maruz kalmış bireylerin sosyoekonomik durumları değişir. Elbette bu yaşanan bu değişimlerin gelecek nesilleri etkilemesi muhtemeldir. Travmanın kuşaklararası geçişi, travmanın aile içine etkilerinden temel almaktadır (Figley, 2012; Van Der Kolk, 1994). Travmanın ikinci kuşaktaki bireylerde görülen etkilerini araştıran olaylardan biri de Nazi soykırımıdır. Soykırıma maruz kalan bireylerin ikinci kuşaklarında görülen sorunlara bakıldığında çeşitli kişilik bozuklukları ve kimlik problemleri yaşadıkları görülmüştür. Benzer bir çalışmada da ebeveynleri travmaya maruz kalmış çocukların, ebeveynleri travmaya maruz kalmamış çocuklara oranla TSSB geliştirme riski daha fazladır (Brom ve ark., 2001; Kellerman 1999).

Nadezhda Mandelstam travmanın sonraki nesillere aktarımı ile ilgili Stalin yıllarını kastederek şunları söyler: “ Bu gelecek nesillere aktarılan bir hastalıktır ve bu sebeple babalarının günahlarını oğulları çeker” (Mandelstam, 1999).

2.6.1. Travmanın Aktarım Modelleri

Kellermann (2001b), travma aktarımına yönelik yapmış olduğu çalışma ile travmatik olayların bireylerde doğurduğu etkilerin kendilerinden sonraki kuşaklara aktarımına yönelik olmak üzere dört model açıklamıştır: O modeller şöyledir:

Travmanın Aktarımında Psikodinamik ve İlişkisel Model: Bu modelde aktarılan faktör yer değiştirmiş duygular olup travma aktarımı ise kişilerarası ilişkiler aracılığı ile gerçekleşmektedir. Birinci kuşakta bulunan ebeveynler yaşadıkları olaylara ilişkin duygularıyla bastırma savunma mekanizmasını kullanarak baş ettikleri için bu duyguları bilinçli olarak yaşamazlar. Bu ebeveynlerin çocuklarından oluşan ikinci kuşaktaki bireyler ise ebeveynlerinin içselleştirmediği yaşantılarını bilinçsiz bir şekilde özümsemektedirler. Psikodinamik modele göre, ikinci kuşaktaki bireyler aileleri ile ilişkilerini korumaya amaçlamalarının yanı sıra kendilerini ailelerinin yaşamış olduğu travma etkilerinden ayırmaya ve kendileri için yeni bir yaşam kurmayı hedefledikleri sonucu ortaya konmaktadır (Kellerman, 2001b).

Travmanın Aktarımında Sosyokültürel Model: Bu modelde aktarılan başlıca faktör ebeveynlik ve rol modeller olup travmanın aktarımında aracı ise sosyalleşmedir. Toplumsal kurallar ve normlar kuşaklararası aktararak sürdürülmektedir. Buradan hareketle travmanın aktarımında sosyal öğrenme ile bireylerin yaşadıkları tüm deneyimler, korkular ve davranışlar ikinci kuşaktaki bireylerin zihinsel temsillerini oluşturmaktadır (Kellermann, 2001b).

Çocuklar yaşama dair çok sayıda durumu anne ve babalarını gözlemleyerek, onların davranışlarını taklit ederek öğrenirler. Bu nedenle ebeveynleri travmaya maruz kalan bireylerin ailelerinin onları yetiştirirken sundukları bakımda yanlış davranışlar göstermesi ve yeterli görünmeyen örnek modeller olması nedeni ile olumsuz etkilenme ihtimalleri üzerinde durulmaktadır (Kellermann, 2001b).

Travmanın Aktarımında İletişim ve Aile Sistemleri Modeli: Bu modelde travmanın aktarımında aktarılan başlıca faktör iç içe geçme olup travmanın aktarımında aracı ise iletişimidir. Aileler farklı sistemlere sahiptirler. Kimi aileler kapalı sistemler oluştururken kimileri ise açık sistemler oluştururlar ve bu aile yapılarının çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlar farklılık göstermektedir. Örneğin kapalı sistem aile yapısındaki ebeveynler çocuklarına kendilerini adarlar ve onların mutluluklarından başka bir şey düşünmezler. Bu aile ortamında yetişen çocuklar ise ilerleyen süreçlerde ailelerini korumaya yönelik davranışları fazlaca sergilerler ve aileden ayrılıp bireyleşme aşamasında sorunlar yaşayabilirler. Dolayısıyla aile ortamları yaşanan travmaların aktarımında oldukça büyük önem taşır (Klein, 1988). Aile içinde travmanın aktarımında iletişim şekilleri de öneme sahiptir. Ailede mevcut olan "sözel olmayan, belirsiz ve suçluluk duygularının tetiklenmesine neden olan bir iletişimin" (Klein, 1988) ya da "sessizliğin" travmadan hiç söz edilmemesinin (Daniel, 1998) etkili olduğu düşünülmektedir.

Travmanın Aktarımında Genetik ve Biyolojik Modeller: Bu model ise, travmanın aktarımının tıpkı bir hastalık gibi genetik yollarla nesillerden nesillere aktarıldığı görüşünü savunmaktadır. Ebeveynlerin yaşadıkları travmalar genler ile çocuklarına aktarılmaktadır (Kellermann, 2001b).

2.7. Travmanın Sonraki Kuşaklardaki Etkisi

Psikoterapistlerin klinik alanda yaptığı çalışmalar sonucu; Bu modelde travmanın aktarımında başlıca faktör kalıtsal yatkınlık olup travmanın aktarımında aracı ise biyolojik özelliklerdir Travmatik yaşam olaylarına maruz kalmış ebeveynlerin çocuklarının bu durumdan olumsuz olarak etkilendiği ortaya konmuştur. Aileleri travmatik yaşam olaylarına maruz kalan bireylerin özelliklerine bakılacak olursa; yaşadıkları alanı güvensiz olarak algılama, duygularını ifade etmede zorlanma, ayrılık anksiyetesi, karşılaşılan tehlikeye karşı korku hissetme, ailelerine yönelik olarak onların işlevlerinde bozulma algısı sayılabilmektedir (Baracos ve Baracos, 1979; Danieli, 1981). Alan yazında yapılan bir başka çalışmada ise, zaman zaman bireylerin nedeni belirlenemeyen birtakım korkular ya da kaygılar ve bireylerin günlük hayatta yaşadıkları olaylar ile uyumsuz görünen ruhsal sıkıntılar olduğunu belirterek; bireylerin ruhsal hastalıklarının açıklanması kuşakların yaşam deneyimlerinin etkisi göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerektiği görüşünü öne sürmektedir (Ruppert, 2011).

2.8. Travma ve Olaydan Etkilenme Düzeyi

Yaşanan travmatik olaylar bireyler üzerinde, zihinlerine, kalplerine ve hafızalarına işleyici bir etki bırakır. Ancak her birey travmatik yaşam olayından aynı derecede etkilenmez. Travmadan etkilenme düzeyi bireyler arasında değişkenlik gösterir (Figley, 2012 & Van Der Kolk, 1994). Caselli ve Motta yılında bir grup savaş mağduru baba ve çocukları ile bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmada savaş travmasına maruz kalan babaların olaydan etkilenme düzeylerinin çocukları üzerindeki etkilerine bakılmıştır. Çalışmanın sonucunda, çocuklarda gözlemlenen davranışsal problemleri babalarının olaydan etkilenme düzeylerinden daha çok etkilendiği sonucuna varılmıştır.

Buradan özetle, ebeveynlerin yaşamış oldukları travma etkilerini ikinci kuşaktaki bireylere aktarmada başlı başına bir etken olamamaktadır. Göç deneyimi yaşayan bireylerin travmadan etkilenme düzeylerinin yanı sıra olaydan etkilenme düzeyleri de travmatik göç olayının ikinci kuşak bireylere aktarımında önemli bir role sahiptir. Bu sebeple, yapılan araştırmada 1989 Bulgaristan göçüne maruz kalan ebeveynlerin göç ile ilgili olaydan etkilenme düzeyleri ve göçe ilişkin travma maruziyet düzeyleri incelenmiştir.

2.9. Benlik Saygısı

Benlik, bireylerin kendilerine yönelik algılarının, kendilerine özgü ve çeşitli yaşantılarının ifade edilme şeklidir. Rogers, benlik kavramını tanımlarken benliği insanların çevrelerindeki bireylerin görüş ve bakışlarının yansıması olduğunu söylemektedir (Mann, Hosman, Schaalma ve De Vries, 2004). Dolayısıyla bireyler içinde buldukları toplulukta birbirleri ile etkileşim içindedirler ve elbette bu etkileşim ilk olarak ailede başlar, sonrasında aile dışından bireyler ile devam eder. Bu açıdan bireylerin sosyalleşmesinde aileleri, arkadaşları ve diğer kurdukları yakın ilişkiler büyük önem taşımaktadır. Bireylerin çocukluk döneminde ebeveynleri ve arkadaşları ile kurdukları ilişki ilerleyen dönemlerde o bireyin kişiliğini oluşturmaktadır. Buradan hareketle bireylerin kişilikleri geçmiş dönemlerde diğer bireyler ile olan ilişkilerini göstermektedir (Çevik ve Atıcı, 2009).

Benlik saygısı kavramı ise, bireylerin kendilerine has olarak geliştirdikleri, özümstedikleri ve sürdürdükleri bir kavramdır (Coopersmith, 1967). İnsanlar benliklerine yönelik olarak birtakım düşüncelere sahip olmanın yanında kim olduklarıyla ilgili belli duygular barındırırlar. Benlik saygısı benliğin duygusal kısmını oluşturmaktadır. Bireylerin kim olduklarına yönelik olarak benliklerini değerli olarak nitelendirmesidir (Kulaksızoğlu, 2001). Dolayısıyla bireyler kendileri ile ilgili bir algı oluştururken diğer bireylerden edindikleri deneyimleri kullanmaktadırlar. Bu doğrultuda Rogers'ın çalışmalarının temel amacı bireylerin diğerleri tarafından değerlendirme biçimlerinin olumlu ya da olumsuz benlik geliştirmelerine ne gibi bir etkisinin olduğunu araştırmak olmuştur. Rogers olumlu benlik saygısını tanımlarken şu ifadeyi kullanmaktadır. Olumlu benlik saygısı bireyin çevresindeki bireylerin görüşlerinden etkilenmeden kendi benliğine karşı olumlu bir tutum geliştirmesidir (Mann, Hosman, Schaalma ve De Vries, 2004).

Benlik saygısı düşük bireylerin özellikleri arasında; başarısızlığa duyulan kaygıdan kaynaklanan görevden kaçınma, içe kapanarak sosyal ilişkiye girmekten kaçınarak yalnız kalma, diğerlerinden gelen olumlu ve olumsuz eleştirilere kapalı olma ve yaşadıkları başarısızlıklarda birtakım mazeretler bularak başka bireyleri suçlama yer almaktadır (Yavuzer, 2005).

Erikson'un psikososyal gelişim kuramı, bireylerin kimlik kazanımına, bilişsel ve sosyal sorunların gelişimine yönelik olarak oluşturulmuş bir kuramdır. Bu kurama

göre bireyler kimliklerine yönelik olarak belirsizlik yaşadıklarında düşük benlik saygısı ve güven eksikliği yaşayabilmektedirler. Aynı zamanda şişirilmiş benlik saygısı da bireylerde kimlik sorunları yaşamasına neden olabilmektedir. Bireyler gençlik dönemlerinde; maddi birtakım imkansızlıklar, aile içi anlaşmazlıklar gibi sorunlardan daha fazla etkilenirler. Bireylerin bu dönemde yaşadıkları göç süreçleri yaşadıkları sorunlardan daha olumsuz etkilenmelerine yol açarak benlik saygılarında bir düşmeye neden olabilmektedir (Graber & Sontag, 2009).

Alanyazın incelendiğinde, çocukların hayatta karşılaştıkları olumsuz olaylardan en az düzeyde etkilenmeleri sahip oldukları yüksek benlik saygısı algıları olduğu sonucuna varılmıştır. Çocuklar sahip oldukları yüksek benlik saygısı algıları ile stresi kendi ruh sağlıklarına tahribat vermesini engelleyecek şekilde tolere edebildikleri gözlenmiştir (Kliewe ve Sandler, 1922).

2.10. Sosyal Destek

Sosyal destek, bireylerin zaman zaman karşı karşıya kaldıkları zorlu hayat deneyimleri karşısında, yardım isteğinde bulunabilecekleri insanların var olması, içlerinde buldukları sosyal ağlardan tatmin olmaları, diğer bireylerden değer ve ilgi görmeleri olarak tanımlanan bir kavramdır (Zaimoğlu ve Büyükberber, 1992 Akt. Karadağ, 2007). Sosyal destek, bireylerin sosyal gereksinimlerini gidermek adına diğer bireyler ile iletişim aracıyla karşılama derecesidir.

Başlıca sosyal gereksinimlerimiz, sayılmak, sevilme, diğerleri tarafından kabul görmek ve güvenliğin sağlanmasıdır (Ben-David ve Leichtenritt, 1999).

Bireylerin ait oldukları sosyal çevrelerindeki ilişkilerini yorumlama şekilleri aldıkları sosyal destekten oldukça etkilenmektedir. Bireylerin içlerinde buldukları sosyal ağ ne kadar geniş ise o kadar farklı roller sürdürürler. Örneğin, evlat, eş, arkadaş ya da komşu gibi. Bireylerin, kendilerini mutlu ve güvende hissetmeleri bu çevrede deneyimlediği yaşantılardaki değerli bulunma, sevilme ve gerektiği durumlarda yardım alma düzeylerine bağlıdır. Bireylerin ruhsal bir hastalık ya da değersizlik duyguları gibi olumsuzluklar geliştirdiği durumlarda sosyal ilişkilerindeki yetersizlikler ve bozukluklar görülmektedir (Sorias, 1988).

Schweitzer, Greenslade ve Kagee (2006), Avustralya'da mülteci ve sığınmacılarla yapmış oldukları çalışma sonucunda, mülteci ve sığınmacı insan toplulukları eğitim koşullarından yararlanamamaları, maddi zorlanmalar yaşamak,

sağlık ve barınma sorunları yaşamak gibi zorlu şartlar altındadırlar ve bu durumda sosyal destek onlar için en büyük ihtiyaç olarak belirlenmiştir.

2.11. Benlik Saygısı Ve Algılanan Sosyal Destek

Zimbardo ve Gerrig (1996), bireylerin içlerinde buldukları sosyal ağlar içerisinde, sevmelerini, saygı görmelerini ve kabul edilmelerini sosyal destek olarak tanımlamaktadırlar. Sosyal destek görmek bireylerin içlerinde buldukları sosyal ağlara kendilerini dahil hissetmelerini sağlamaktadır. Ancak algılanan sosyal destek, sosyal destek kavramından farklı olarak bireylerin yardıma ihtiyaç duydukları durumlarda yardım görecekları inancıdır (Lepore ve ark, 1991). Bireylerin benlik saygılarının desteklenmesi ve yükselmesine katkı sağlayan anne ve babaların çocuklarına yeteri düzeyde sosyal destek sağlamalarıdır. Arkadaşlarından sosyal destek gören bireylerin de benlik saygılarının yüksek olduğu sonucuna varılmaktadır. Sosyal ağların yetersiz ya da işlevsiz olması bireylerin benlik saygılarının düşük olmasına sebep olmaktadır (Harter, 1993).

Kariman (2014) çalışmalarında ergenlerde aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ile benlik saygısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Aynı zamanda aileden algılanan sosyal destek ölçeği ile arkadaşlardan algılanan sosyal destek ölçek arasında da pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Taysi (2000)'nin yapmış olduğu çalışmada Ankara'da üniversite öğrenimi gören kız ve erkek öğrencilerin arkadaşlarından ve ailelerinden algılamış oldukları sosyal destek incelenmiştir. Örneklemelerin bir kısmı aileleri ile yaşarken bir kısmı ise yurttan yaşamaktadır. Çalışmanın sonucunda ise bireylerin sosyal destek algıları ile benlik saygıları arasında anlamlı ve yüksek bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

3.1. Örneklem

Bu çalışmada, kartopu yöntemi kullanılmıştır. Bulgaristan'dan Bursa'ya göç etmiş ve Bursa'da yaşayan ebeveynlerden ve onların çocuklarından veriler toplanmıştır. Ebeveynler için araştırmaya katılım ölçütü, göç sırasında en az 16 yaşında olmaktır. İkinci kuşaktaki bireyler için ise zorunlu göç yaşantısı ile ilgili doğrudan bir deneyimlerinin olmaması hedeflenmektedir. Balkan Göçmenleri Federasyon'undan alınan bilgilere göre 1989 yılında Bulgaristan'dan Bursa'ya göç eden 27.470 Kişi bulunmaktadır. Raosoft örneklem hesaplama aracı ile yapılan hesaplamalar sonucunda örneklem sayısı 379 olarak hesaplanmıştır ve bu araştırmada 400 kişi ile çalışılmıştır. Bu nedenle araştırmanın örneklemini, son dönem Bulgaristan göçüne maruz kalmış yaşları 48-80 arasında değişen 117 kadın ve 83 erkek ile onların çocukları olan ve yaşları 18-37 arasında değişen 109 kadın ve 91 erkek katılımcı oluşturmaktadır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmeye zorlanmış ebeveynlerin ve ikinci kuşaktaki bireylere uygulanmak amacıyla 2 farklı ölçek kümesi oluşturulmuştur. Her iki kuşaktan katılımcıların, sosyo-demografik özelliklerini ve göçle ilgili yaşantılarını belirlemek amacıyla iki gruba da Bilgi Formu verilmiştir. Ebeveynler için oluşturulan ölçek kümesinde, Travmaya Maruziyet Ölçeği (TMÖ), Olayların Etkisi Ölçeği-R (OEÖ-R), Kültürel Uzaklık Ölçeği (KUÖ) ve ikinci kuşak için oluşturulanda ise Çok Boyutlu Sosyal Destek Ölçeği (ÇBSDÖ) ve Rosenberg Benlik Saygısı (RBSÖ) Ölçeği yer almaktadır. Bu ölçeklerin yanında, araştırmaya gönüllü katılımlarını sağlamak amacıyla katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu verilmiştir.

3.2.1. Zorunlu Göçe Maruz Kalmış Ebeveynlerden Veri Toplama Araçları

3.2.1.1. Bilgi Formu (Ek B)

Araştırmacı tarafından hazırlanmış soru formudur. Zorunlu göçe maruz kalmış ebeveynlerin sosyo-demografik özelliklerine ve göç yaşantılarına ilişkin bilgi almak amacıyla oluşturulan 14 maddeyi içeren bir formdur. Yaş, eğitim durumu, meslek, medeni durum gibi demografik bilgilerden ve Türkiye'ye göç ettikten sonra ülke değiştirme girişimlerinin olup olmadığı, çocuklarının ve kendilerinin başka bir ülkede yaşamak isteyip istemeyecekleri gibi göç süreciyle ilgili sorulardan oluşmaktadır.

3.2.1.2. Travmaya Maruziyet Ölçeği- TMÖ (Ek C)

Özüorçun ve Karancı (2013) tarafından savaş yaşantıları ve bu durumun yol açtığı travma maruziyetlerinin etki düzeylerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Faktör analizi yapılmış haliyle TMÖ, "olumsuz duygular" (6 madde), "göç sonrası güçlükler (8 madde)", "şiddete ve baskıya tanıklık (4 madde)" ve "ölümle ilgili yaşantılar (3 madde)" olmak üzere dört faktörden oluşan toplam 23 maddelik bir ölçektir. Ölçeğin bu çalışma için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı, tüm ölçek için 0.84; alt ölçeklerden "olumsuz duygular" için 0.85; "göç sonrası güçlükler" için 0.69; "şiddete ve baskıya tanıklık" için 0.68 ve "ölümle ilgili yaşantılar" için 0.67'dir.

3.2.1.3. Olayların Etkisi Ölçeği- OEÖ-R (Ek D)

Horowitz, Wilner ve Alvarez (1979) tarafından bireyler için önem teşkil eden bir olayın ardından bireylerin yaşadıkları olumsuzlukları değerlendirmek amaçlı geliştirilen ölçeğin orijinal formu (Impact of Event Scale-IES), Weiss ve Marmar tarafından (1997) DSM-III TSSB tanı kriterlerine göre "aşırı uyarılma" boyutu eklenerek genişletilmiştir. Revize edilmiş form, "aşırı uyarılma", "yeniden yaşama" ve " kaçınma" olmak üzere üç faktörden oluşan toplam 22 maddedir. OEÖ-R, travmatik olayın ortaya çıkardığı her bir etkiyi ve şiddetini değerlendirmektedir. 4'lü Likert tipi olan ölçekten alınan yüksek puan kişinin travmatik olaydan daha fazla etkilendiğine işaret etmektedir. Türkçe uyarlaması Çorapçıoğlu, Yargıç, Geyran ve Kocabaşoğlu (2006) tarafından yapılan ölçeğin, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0.94 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada, ölçeğin bu formu kullanılmıştır. Işıklı'nın

(2006) ölçeğin revize edilmiş 3 faktörlü formuyla yaptığı analizlerde Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı tüm ölçek için 0.93, "aşırı uyarılma" alt ölçeği için 0.90, "yeniden yaşama" alt ölçeği için 0.83 ve "kaçınma" alt ölçeği için 0.82 olarak bulunmuştur.(Işıklı, 2006). Ölçeğin bu çalışma için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ise toplam puan için 0.86, "aşırı uyarılma" için 0.80; "yeniden yaşama" için 0.81; "kaçınma" için 0.72 olarak bulunmuştur.

Bektaş (2004) tarafından, Kültürleşme İndeksi'nden (Ward & Rana-Deuba, 1999) uyarlanmışır. 12 maddeden oluşan ölçek katılımcıların iki kültürü ne oranda farklı bulduklarını 12 farklı alanda (giyim, iletişim becerileri, dini inançlar, aile hayatı, değerler, arkadaşlık, dil, yemek, gelenekler, dünya görüşü, sosyal etkinlikler ve yaşama standardı) beşli ölçek "tamamen farklı buluyorum" (1), "tamamen aynı buluyorum" (5) üzerinden belirtmeleri ile ölçmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan iki kültür arasındaki benzerlikleri ifade etmektedir. Çalışılan örneklem için iç tutarlık katsayısı 0.91 bulunmuştur.

3.2.2. İkinci Kuşaktaki Bireylerden Veri Toplama Araçları

3.2.2.1. Bilgi Formu (İkinci Kuşak İçin) (Ek E)

Araştırmacı tarafından hazırlanacak soru formudur. İkinci kuşaktaki bireylerin, sosyodemografik özelliklerini ve göçmen bir ailenin çocuğu olmakla ilgili yaşantılarını belirlemek amacıyla oluşturulmuştur ve 11 maddeyi içermektedir. Cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, meslek gibi demografik bilgilerden ve göçmen bir ailenin çocuğu olarak zorluk yaşayıp yaşamadıkları gibi değişkenlere yönelik sorulardan oluşmaktadır.

3.2.2.2. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği- ÇBSDÖ (Ek F)

Zimet ve ark. (1988) tarafından geliştirilen ölçek bireylerin üç farklı kaynaktan aldıkları sosyal desteğin yeterliliğinin öznel olarak değerlendiren bir ölçek olmasının yanında kullanımı kolay ve kısa bir ölçektir. Ölçeğin Türkçe uyarlamasını Eker ve Arkar (1995) yapmıştır. Ölçek 12 maddeden oluşmaktadır. Kullanımı tercih edilen alt ölçek yapısı; aile, arkadaş ve özel bir insandan alınan desteği içermektedir. Faktör analizi bu önerilen yapıyı çeşitli örneklemelerde desteklemiştir (Kazarian ve McCabe 1991, Zimet ve ark. 1988; 1990, Eker ve Arkar 1995a). Ölçeğin ve alt ölçeklerin iç tutarlılığı (Kazarian ve McCabe 1991, Zimet ve ark. 1988; 1990, Eker ve Arkar

1995a) ve test-tekrar test korelasyonları (Zimet ve ark. 1988) yeterlidir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık kat sayısı 0.80 ile 0.95 arasındadır.

3.2.2.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği- RBSÖ (Ek G)

Benlik saygısı ölçeği ilk olarak Morris Rosenberg tarafından 1963 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin uyarılma çalışması Tuğrul (1994) ve Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılmıştır. Benlik saygısı ölçeği bireylerin kendilerine verdikleri değeri ölçmeyi amaç edinen ve oldukça da sık kullanılan bir ölçektir. Yapılacak çalışmada Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (Kısa Form, 1965) kullanılacaktır. Beş olumlu ve beş olumsuz toplam 10 maddeden oluşan ölçek dördümlü Likert tipidir. Benlik saygısı tek yönlü bir kavram (Corwyn, 2000) olarak kabul edildiği için toplam puan kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik göstergesi olarak Cronbach alfa değeri hesaplanmış ve on maddelik kısa bir ölçek için oldukça yüksek bir değer 0.85 olarak bulunmuştur. Uyarılma çalışmasında (Çuhadaroğlu, 1986) rapor edilen Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0.76'dır. Uyarılma çalışmasında, dört hafta aralıkla yapılan test-tekrar test yöntemi ile güvenilirlik katsayısı 0.71 olarak hesaplanmıştır. Ters maddeler çevrildikten sonra ölçekten alınan yüksek puan yüksek benlik saygısını göstermektedir.

3.3. İşlem

Yapılan araştırmada katılımcılar Bursa'nın pekçok ilçesinde ikamet eden bireylerden oluşmaktadır. Katılımcılara kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Uygulama yapılan katılımcıya uygulamanın başında sözlü ve yazılı (Bilgilendirilmiş Onam Formu) bilgi verilmiştir. Çalışma, katılımcılardan alınan onay sonrasında başlamıştır. Bireylerin soskültürel seviyeleri nedeni ile ölçeklerde yer alan maddelerin anlaşılmasında bir sorun yaşanmaması nedeni ile ölçekler, araştırmacının kontrolünde doldurulmuştur. Katılımcılardan veri toplama süresi ortalama 30 dk sürmüştür. Göçe maruz kalan yetişkinlerden veriler toplanırken, ikinci kuşaktaki bireyler de kendilerine ait ölçekleri farklı bir köşede doldurulmuştur.

3.4. Veri Analizi

Araştırmanın verileri SPSS (Statistical Package for Sciences for Windows 22.0) istatistik analizi kullanılarak yapılmıştır.

Yapılan çalışmada ölçeklerin arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Momentler çarpım korelasyon analizi yapılmıştır. Bunun yanısıra ölçekler arasında farklılığın olup olmadığını anlamak için ise Tek Yönlü Varyans Analizi ANOVA kullanılmıştır.

Göç nedeniyle travmaya maruz kalan ebeveynlerin çocuklarının benlik saygılarının oluşumunda algılanan sosyal desteğin aracı (mediasyon) rolünü araştırmak için Hiyerarşik Regresyon Analizi yapılmıştır.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Normallik testi için verilerin Skewness ve Kurtosis değerlerine bakılmıştır. Skewness değeri -0.37 ile 0.58 arasında Kurtosis değeri ise 1.35 ile -1.02 arasında değiştiği gözlenmiştir. Kurtosis ve Skewness değerleri -1.5 ile +1.5 olduğu zaman normal dağılım olduğu kabul edilmektedir (Tabachnick and Fidell, 2013). Yapılan çalışmada verilerin normal dağılım gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 4.1. Normallik Dağılımı

Ölçekler	Puan Ortalaması±SS	Puan Aralığı	Skewnes	Kurtosis
TMÖ	51.75±19.07	0-110	0,01	0,06
OEÖ-R	46.43±15.65	3-80	-0,37	-0,06
KUÖ	29.17±10.49	12-60	0,41	-0,36
RBSÖ	22.63±2.73	15-34	0,58	1,35
ÇBSDÖ	64.46±14.11	30-84	-0,19	-1,02

TMÖ: Travmaya Maruziyet Ölçeği; OEÖ-R: Olayların Etkisi Ölçeği; KUÖ: Kültürel Uzaklık Ölçeği
RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği; ÇBSDÖ: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

4.1. Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklerinin İncelenmesi

Araştırmaya göçe maruz kalmış yetişkin grupta yaşları 48 ile 90 arasında değişen 117'si kadın ve 83'ü erkek olmak üzere toplam 200 ebeveyn ile ikinci kuşak grubunda yaşları 18-34 arasında değişen 109'u kadın 91'i erkek olmak üzere toplam 200 kişi katılmıştır.

Tablo 4.2. Göçe Maruz Kalmış Yetişkinlerin Sosyodemografik Özellikleri (n=200)

		Ortalama±SS
Yaş (n=200)		56.89±8.03
Kadın (n=117)		56.89±8.51
Erkek (n=83)		56.88±7.35
	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	117	58,5
Erkek	83	41,5
Medeni Durum		
Evli	185	92,5
Bekar	3	1,5
Boşanmış	3	1,5
Eşini Kaybetmiş	9	4,5
Eğitim Düzeyi		
İlkokul	15	7,5
Ortaokul	86	43,0
Lise	89	44,5
Üniversite	10	5,0
Göç Sırasındaki Medeni Durumu		
Evli	147	73,5
Bekar	53	26,5
Çocuk Sayısı		
1	30	15,0
2	134	67,0
3 ve Üzeri	36	19,0

Tablo 4.2’de göçe maruz kalmış yetişkinlere ait sosyodemografik bilgiler sunulmaktadır. 200 katılımcının 117’si (%58.5) kadınlardan, 83’ü (%41.5) erkeklerden oluştuğu görülmüştür. Katılımcıların 185’inin, (%92.5) evli, 3’ünün (%1.5) bekar olduğu, 3’ünün (%1.5) eşinden ayrıldığı ve 9’unun (%4.5) ise eşini kaybettiği belirlenmiştir. Ayrıca katılımcılar eğitim düzeylerine göre incelendiğinde 15’inin (%7.5) ilkokul, 86’sının (%43.0) ortaokul, 89’unun (%44.5) lise ve 10’unun (%5.0) ise üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların göç sırasındaki medeni durumları incelendiğinde 147’sinin (%73.5) evli ve 53’ünün (%26.5) ise bekar olduğu görülmüştür. Katılımcıların sahip oldukları çocuk sayılarına ait veriler incelendiğinde 30’unun (%15) tek çocuğa, 134’ünün (%67) iki çocuğa ve 36’sının (%19) ise üç ya da fazla sayıda çocuğa sahip olduğu belirlenmiştir. Son olarak katılımcıların psikiyatrik geçmişlerine ait veriler incelendiğinde 12’sinin (%6) psikiyatrik özgeçmişinde bir hastalık öyküsü varken, 186’sının (%93) psikiyatrik özgeçmişine sahip olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.3. İkinci Kuşaktaki Bireylerin Sosyodemografik Özellikleri (n=200)

		Ortalama±SS
Yaş (n=200)		27.09±4.87
Kadın (n=109)		26.50±4.83
Erkek (n=91)		27.78±4.85
	Kişi sayısı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	109	54,5
Erkek	91	45,5
Medeni Durum		
Evli	112	56,0
Bekar	88	44,0
Eğitim Düzeyi		
İlkokul	4	2,0
Ortaokul	78	39,0
Lise	109	54,5
Üniversite	9	4,5

Tablo 4.3’de ikinci kuşaktaki bireylere ait sosyodemografik bilgi görülmektedir. 200 katılımcının 109’u (%54.5) kadın, 91’i (%45.5) erkektir. Katılımcıların 112’sinin (%56) evli ve 88’inin (%44) bekar olduğu gözlenmiştir. Ayrıca katılımcılar eğitim düzeylerine göre incelendiğinde 4’ünün (%2) ilkokul,

78'inin (%39) ortaokul, 109'unun (%54.5) lise ve %4.5'inin (n=9) ise üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Son olarak katılımcıların psikiyatrik geçmişlerine ait veriler incelendiğinde, 25'inin (%12.5) özgeçmişinde psikiyatrik bir hastalık öyküsü varken, 172'sinin (%86.5) psikiyatrik bir özgeçmiş olmadığı belirlenmiştir.

4.2. Katılımcıların Ölçek Puanlarının İncelenmesi

Göçe maruz kalmış yetişkinlerin TMÖ, OEÖ-R ve KUÖ'lerinden aldıkları puanlar ile ikinci kuşaktaki bireylerin RBSÖ ile ÇBSDÖ'den aldıkları toplam puanların ortalaması, standart sapma değerleri ve puan aralıkları Tablo 4.4 ve Tablo 4.5'de sunulmuştur.

Tablo 4.4. Göçe Maruz Kalmış Yetişkinlerin Ölçek Puanlarının İncelenmesi

Ölçekler	Puan Ortalaması ± SS	Puan Aralığı
TMÖ	51.75±19.07	0-110
OEÖ-R	46.43±15.65	3-80
KUÖ	29.17±10.49	12-60

TMÖ: Travmaya Maruziyet Ölçeği; OEÖ-R: Olayların Etkisi Ölçeği; KUÖ: Kültürel Uzaklık Ölçeği

Tablo 4.5. İkinci Kuşaktaki Bireylerin Ölçek Puanlarının İncelenmesi

Ölçekler	Puan Ortalaması ± SS	Puan Aralığı
RBSÖ	22.63±2.73	15-34
ÇBSDÖ	64.46±14.11	30-84

RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği; ÇBSDÖ: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

4.3. İkinci Kuşaktaki Bireylerin Benlik Saygısının İncelenmesi

Tablo 4.6'da, göçe maruz kalan yetişkinlerin TMÖ'den aldıkları puanlar dikkate alınarak, katılımcılardan üç grup oluşturulmuştur. TMÖ'nin ortalama puanından bir standart sapma altında puan alanlar "düşük maruziyet grubu", bir standart sapma üstünde puan alanlar "yüksek maruziyet grubu", ortalamasının bir standart sapma altı ve üstü aralığında puan alanlar ise "orta maruziyet grubu" olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.7'de, göçe maruz kalan yetişkinlerin OEÖ-R'den aldıkları puanlar dikkate alınarak, katılımcılardan üç grup oluşturulmuştur. OEÖ-R'nin ortalama puanından bir standart altında olanlar "olaydan düşük düzeyde etkilenenler", ortalamasının bir standart sapma altı ve üstü aralığında puan alanlar "olaydan orta

düzeyde etkilenenler”, ortalamının bir standart sapma üstünde olanlar “olaydan yüksek düzeyde etkilenenler” olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.6. Farklı Düzeylerde Travmaya Maruz Kalmış Bireylerin, İkinci Kuşaktaki Bireylerin Benlik Saygısı ile İlişkisi

Göçe Maruz Kalmış Yetişkinlerin Travmaya Maruziyet Düzeyleri					
	Düşük (n=33)	Orta (n=132)	Yüksek (n=35)	F	P
	Puan Ortalaması±SS	Puan Ortalaması±SS	Puan Ortalaması±SS		
İkinci Kuşaktaki Bireylerin RBSÖ	22.30±3.80	22.75±2.61	22.48±1.75	0.41	0.664

RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

ANOVA sonuçlarına göre yetişkinleri düşük, orta ve yüksek düzeyde travmaya maruz kalmış olan bireyler benlik saygıları açısından karşılaştırıldıklarında gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farkın olmadığı görülmüştür (F=0.41, p=0.664).

Tablo 4.7. Farklı Düzeylerde Olaylardan Etkilenmiş Bireylerin, İkinci Kuşaktaki Bireylerin Benlik Saygısı ile İlişkisi

Göçe Maruz Kalmış Yetişkinlerin Olaylardan Etkilenme Düzeyleri					
	Düşük (n=33)	Orta (n=132)	Yüksek (n=35)	F	P
	Puan Ortalaması±SS	Puan Ortalaması±SS	Puan Ortalaması±SS		
İkinci Kuşaktaki Bireylerin RBSÖ	22.46±3.89	22.68±2.63	22.56±1.75	0.93	0.912

RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

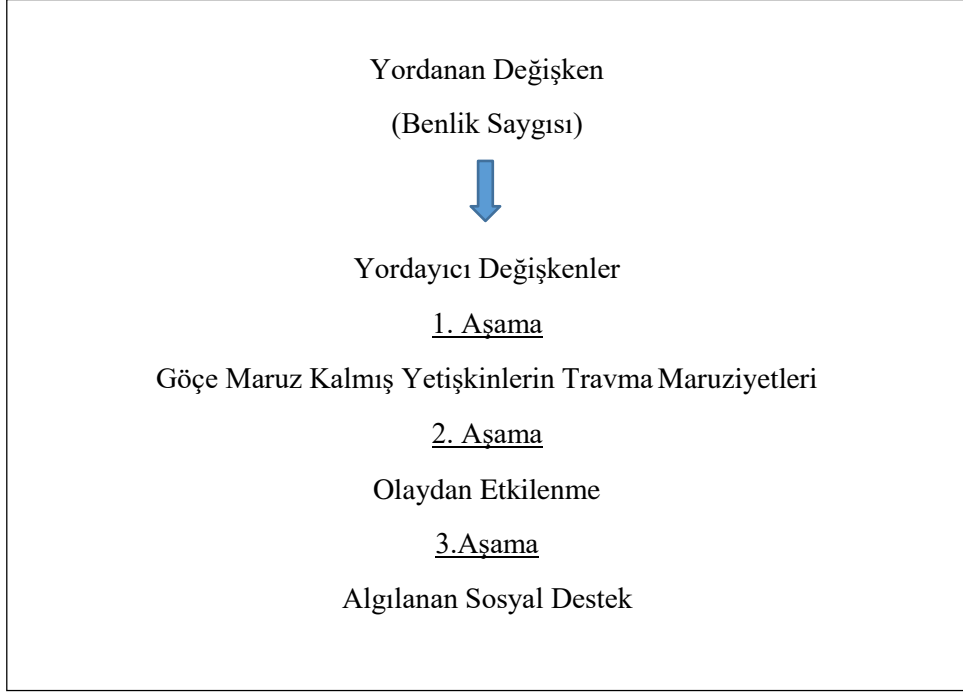
ANOVA sonuçlarına göre göçe maruz kalmış yetişkinleri olaydan düşük, orta ve yüksek düzeyde etkilenmiş olan bireylerin benlik saygıları açısından karşılaştırıldıklarında gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farkın olmadığı görülmüştür (F=0.93, p=0.912). Sosyal desteğin aracı rol olarak bulunamamasından dolayı Hiyerarşik Regresyon Analizi ile yordayıcı rolüne bakılmıştır.

4.5. Gce Maruz Kalmış Yetişkinlerin Travmaya Maruziyetleri ve Olaylardan Etkilenme Düzeyleri ile İkinici Kuşaktaki Bireylerin Benlik Saygısı Arasındaki İlişkide Algılanan Sosyal Desteğin Yordayıcı Rolü

Korelasyon değerleri incelenerek regresyon analizine birinci aşamada güce maruz kalmış yetişkinler ile ilgili değişkenlerden TM; ikinci aşamada OE- R; nc ve son aşamada da BSD ayrı bloklar halinde alınmıştır. Hiyerarşik Regresyon Analizinin yukarıda sözü edilen denklem aşamaları Tablo 4.5’de gösterilmiştir.

4.5.1. Benlik Saygısını Yordayan Değişkenler

Aşağıda bulunan Şekil 3.1'deki aşamalar izlenerek yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 4.7'de verilmiştir.

Şekil 4.1. Benlik Saygısını Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Modeli

Tablo 4.8. Benlik Saygısını Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı	Yordanan (RBSÖ)	R	R ²	Uyarlanmış R ²	Standart Hata	B	Beta	t	F
I. Aşama									
Travmaya Maruziyet		0.00	0.00	0.00	2.73	0.00	0.00	0.03	
II. Aşama									
Olaylardan Etkilenme		0.14	0.21	0.01	2.71	0.03	0.17	2.06	2.12
III. Aşama									
Algılanan Sosyal Destek		0.15	0.25	0.00	2.72	0.08	0.04	0.59	1.52

RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Tablo 4.8’de görüldüğü gibi benlik saygısını yordamada regresyon denkleminde ilk sırada travmaya maruziyet ($\beta = 0.00$, $t = 0.03$, $p = 0.974$) girmiş ve bu değişken kendi başına modelin %0’ını açıklayabilmiştir ($F(1, 198) = 0.00$, $p = 0.974$). Denkleme ikinci sırada katılan olayların etkisi değişkeni ($\beta = 0.03$, $t = 2.06$, $p = 0.41$) modele %21’lik katkıda bulunmuştur ve modeli yükseltmiştir ($F(2, 197) = 2.124$, $p = 0.41$). Denkleme üçüncü sırada algılanan sosyal destek ($\beta = 0.08$, $t = -0.59$, $p = 0.747$) katılmış ve bu üç değişken birlikte modelin %25’ini açıklamıştır ($F(3, 196) = 1.529$, $p = 0.747$).

Göçe maruz kalmış yetişkinlerin, travma maruziyetleri ve olaydan etkilenme düzeyleri (yordayıcı değişkenler) ile ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygısı (yordanan değişken) arasındaki ilişkide, algılanan sosyal desteğin etkisine bakılması amacıyla Baron ve Kenny’nin (1986) aracı değişken olabilmesi için bir değişkenin sahip olması gereken özellikler şöyledir:

1. Yordanan ve yordayıcı değişken arasındaki ilişki anlamlı olmalıdır.
2. Yordayıcı değişken ile aracı değişken arasında anlamlılık olmalıdır.
3. Aracı değişken ile yordanan değişken arasında anlamlılık olmalıdır.
4. Regresyon analizinde, aracı değişken ile yordayıcı değişken öncesinde yapılan yordayıcı ve yordanan değişken arasındaki anlamlı ilişkiyi ortadan kaldırmalı ya da anlamlı ilişki düzeyinde bir azalmaya neden olmalıdır (Baron ve Kenny, 1986).

Çalışmamızda, göçe maruz kalmış yetişkinlerin travmaya maruziyetleri ve olaydan etkilenme düzeyleri ile ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygısı arasındaki ilişkide aracı rolüne bakılması planlanan algılanan sosyal destek, hem yordayıcı değişkenle (travmaya maruziyet ve olaydan etkilenme) hem de yordanan değişkenle (benlik saygısı) ilişkisinin anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Çalışmamız Baron ve Kenny'nin (1986), aracı değişkenle ilgili belirtmiş olduğu ölçütleri karşılayamamıştır.

4.6. Ölçeklerden Alınan Puanlara İlişkin Korelasyon Sonuçları

Göçe maruz kalmış yetişkinlerin TMÖ, OEÖ-R ve KUÖ değişkenleri ile ikinci kuşaktaki bireylerin RBSÖ ve ÇBSDÖ değişkenleri ile arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Korelasyon analizine ait sonuçlar Tablo 4.8'de verilmiştir.

Tablo 4.9. Ölçeklerden Alınan Puanlara İlişkin Korelasyon Değerleri

Ölçekler	1	2	3	4	5
1. KUÖ	1	0.19**	0.09	-0.15*	0.12
2. OEÖ-R		1	0.57**	0.12	0.07
3. TMÖ			1	0.00	0.05
4. RBSÖ				1	0.02
5. ÇBSDÖ					1

KUÖ: Kültürel Uzaklık Ölçeği; OEÖ-R: Olayların Etkisi Ölçeği; TMÖ: Travmaya Maruziyet Ölçeği; RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği; ÇBSDÖ: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

*p<0.05: istatistiksel olarak anlamlı **p<0.01: istatistiksel olarak anlamlı

Tablo 4.8'de görüldüğü gibi KUÖ ile OEÖ-R arasında ($r=0.19$, $p=0.005$) pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Aynı zamanda OEÖ-R ile TMÖ arasında ($r=0.57$, $p=0.000$) pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca RBSÖ ile KUÖ arasında ($r=-0.15$, $p=0.027$) negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Korelasyon bulgularımıza göre göçe maruz kalmış yetişkinlerin kültürel uzaklık düzeyleri arttıkça olaylardan etkilenme düzeyleri de artmaktadır. Göçe maruz kalmış yetişkinlerin olaydan etkilenme düzeyleri arttıkça travma maruziyet düzeyleri de artmaktadır. Ayrıca göçe maruz kalmış yetişkinlerin kültürel uzaklık düzeyleri azaldıkça ikinci kuşaklardaki bireylerin benlik saygısı da azalmaktadır.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada, Bulgaristan göçmeni yetişkinlerdeki travmanın düzeyi ile ikinci kuşağa aktarımında ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygısı üzerinde sosyal destek algısının aracı rolü incelenmiştir. Araştırma hipotezlerini test etmek için 48-80 yaş arasında değişen Bulgaristan göçüne maruz kalmış 200 yetişkin ile yaşları 18-34 aralığında 200 yetişkine ait veriler, araştırmacı tarafından bireysel olarak uygulanan ölçekler yoluyla elde edilmiştir. Örneklemimizi oluşturan gruplar, göçe maruz kalma durumlarına göre ayrılmıştır. İkinci kuşaktaki bireyler göçe birebir maruz kalmamıştır.

Araştırma örneklemimizde göç yaşamış bireylerde çoğunluğu, lise düzeyinde eğitime sahip, göç sırasında evli ve 2 çocuğu olan, psikiyatrik geçmişe sahip olmayan göçe maruz kalmış yetişkin kadın ve erkekler oluşturmaktadır. Benzer şekilde, ikinci kuşağı oluşturan bireylerde de çoğunluğu, lise düzeyinde eğitime sahip, evli, psikiyatrik geçmişi olmayanlar oluşturmaktadır.

Araştırmamızın sonuçlarına göre kullandığımız ölçeklerin toplam puanları arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde, travma maruziyeti ile olaydan etkilenme düzeyi; olaydan etkilenme düzeyi ile kültürel uzaklık algısı; kültürel uzaklık algısı ile de ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygıları arasındaki ilişkilerin anlamlı düzeyde olduğu gözlenmiştir. Ayrıca algılanan sosyal destek ile benlik saygısı arasında anlamlı düzeyde ilişki saptanmıştır.

Göç deneyimi, göçe maruz kalan bireylerin psikolojik iyilik hallerini olumsuz yönde etkilemekle kalmayıp sonraki nesillere aktarılabilmektedir. Sonraki kuşaklardaki bireyler travmadan doğrudan etkilenmeseler ve travmatik olay esnasında henüz dünyaya gelmemiş olsalar dahi ruhsal olarak olumsuz yönde etkilenebilmektedir (Daniel, 1998). Alan yazındaki bir çalışma, savaş mağduru annelerin travma maruziyetlerinin çocuklarının psikolojilerini olumsuz yönde etkilemezken yaşam doyumlarını etkilemesi yönü ile travmanın aktarımını

destelemiştir (Özüorçun & Karancı, 2013). Bir başka çalışmada ise, travmanın sonraki nesiller üzerindeki etkilerini, ikinci kuşaktaki bireylerin savaş mağduru babalarının olaydan etkilenme düzeylerinin önemli olduğu sonucu ortaya konmaktadır (Davidson & Mellor, 2001). Yapılan çalışmada göçe maruz kalmış yetişkinlerin travmadan etkilenme düzeyleri ile ikinci kuşağı oluşturan bireylerin benlik saygıları arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Ancak çalışmamızda, göçe maruz kalmış yetişkinlerin kültürel uzaklıktan etkilenme düzeyleri arttıkça ikinci kuşağı oluşturan bireylerin benlik saygılarında düşüş olduğu sonucu dikkat çekmektedir.

Olayların etkisinin yordama yönü, göçe maruz kalmış yetişkinlerin olaydan etkilenme düzeylerinin, ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygılarına etki etmektedir. Göçe maruz kalan yetişkinlerin göçle ilgili yaşantılarından etkilenme düzeyleri tek başına, ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygılarını açıklamamaktadır. Korelasyon değerleri incelendiğinde, ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygılarında göçe maruz kalan yetişkinlerinin travma maruziyetinden ziyade göçe maruz kalan yetişkinlerin olaydan etkilenme düzeylerinin önemli olduğu gözlenmektedir. Van Ijzendoorn ve arkadaşlarının (2003) yapmış olduğu meta-analiz çalışmalarında, ebeveynlerin yaşadıkları travma maruziyetleri çocuklarına yaşadıkları travmayı aktarmalarında tek başına yeterli olamamıştır ve travmanın aktarımında olaydan etkilenme düzeyinin önemine vurgu yapılmıştır. Travma aktarımı alanında yapılan çalışmalar neticesinde, travmatik yaşam olaylarının sonraki nesiller üzerinde etkisinin olabileceği üzerinedir. Fakat travma mağdurlarının sonraki kuşağı etkilemesinde, olaydan etkilenme düzeyinin de önemi belirtilmektedir. Çalışmamız alanyazını doğrular niteliktedir.

Travma yaşayan bireyler travmatik anılarını genel hatlarıyla, yani kendilerine acı veren detayları hatırlamadan duygularını kontrol altında tutmaya çalışarak kendilerini anılarının acı veren yanlarından korurlar. Duyguların kontrol edilmesi ise duygu mekanizması ile gerçekleşmektedir. Duygu mekanizması yaşanan anıların taraflı bir şekilde hatırlanması, anıların değiştirilerek bireylere acı vermeyecek şekilde hatırlanması ya da hatırlanmamasını sağlayan bir mekanizmadır (Bluck, 2003).

Yapılan çalışmada, göçe maruz kalmış yetişkinlerin travma maruziyetleri ve olaydan etkilenme düzeyleri ile ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygıları arasındaki ilişkide sosyal desteğin rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Göçe maruz kalmış yetişkinlerin travma maruziyetleri ve olaydan etkilenme düzeyleri, ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygılarına yönelik algılarını etkilemesi aracılığıyla ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygısının düşük olması beklenmektedir. Ancak analiz sonuçlarına göre, göçe maruz kalmış yetişkinlerin travmaya maruz kalma düzeyleri ve olaydan etkilenme düzeyleri arasındaki ilişki anlamlı düzeyde ancak ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygısı ile ilişkisinin anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Aynı şekilde, ikinci kuşaktaki bireylerin çevrelerinden algıladıkları sosyal desteğe ilişkin algıları, bu kişilerin benlik saygıları ile anlamlı düzeyde ilişki gösterirken, göçe maruz kalmış bireylerin travmadan etkilenme düzeyleri ile ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Göçe maruz kalan ailelerin, aile içi dayanışmaları, yeni kültüre uyum sağlamaları ve karşılaştıkları problemler ile baş edebilmelerinin, yaşadıkları göçten olumsuz etkilenmelerine engel olduğu ve göçün getirdiği sorunları çözebilmelerine katkı sağladığı ileri sürülmektedir (Yeşildağ, 2008). Bu araştırma sonucuna göre, göçün olumsuz etkileri ile baş edebilen bir aile ortamında yetişen çocuklar algıladıkları sosyal destek ile benlik saygılarının olumsuz etkilenmesinden korunabilmektedirler. Bu konu üzerine alanyazında yapılmış çalışmalar daha çok travmaya maruz kalmış bireylerin benlik saygılarını incelemek üzerinedir. Örneğin, Lönnqvist, Leikas, Mahönen ve Jasinskaja-Lahti (2015) yapmış oldukları çalışmada göçe maruz kalmış bireylerin yeni yerleşim yerlerinde benlik saygılarında düşüş yaşamışlardır. Aynı doğrultuda, Gün ve Bayraktar'ın (2008) yapmış oldukları çalışmada göç deneyimini yaşayan ergenlerin benlik saygılarının düşük olduğu sonucunu ortaya koymuşlardır.

Analiz sonuçlarına göre, çalışmada kullanılan ölçeklerin toplam puanları değerlendirildiğinde, olaydan etkilenme düzeyleri ile travmaya maruziyet düzeyleri; olaydan etkilenme düzeyi ile kültürel uzaklık arasındaki ilişkiler anlamlı düzeyde bulunmuştur. Algılanan sosyal destek ve benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuşken, benlik saygısının travmaya maruziyet ve olaydan etkilenme ile ilişkisi anlamlı düzeyde bulunmamıştır. Bu konuda alanyazında yürütülmüş bir çalışmada Schweitzer, Greenslade ve Kagee'ın mülteci ve sığınmacılar eğitim koşullarından yararlanamamaları, maddi zorluklar yaşamaları, sağlık ve barınma sorunları

yaşamalarından dolayı zorluklara maruz kaldıklarını ancak bu zorluklar ile algıladıkları sosyal destek sayesinde başa çıktıklarını ileri sürmüşlerdir. Çalışmamızda göçe maruz kalmış yetişkinlerin çocuklarından oluşan ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygıları ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiyi vurgulamakta ve bir anlamda sözü edilen yazarları doğrulamaktadır.

Araştırmamızda ayrıca; göçe maruz kalmış yetişkinlerin travmaya maruziyetleri ve olaydan etkilenme düzeyleri ile ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygıları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Çalışmamızın sonuçlarına göre, göçe maruz kalmış yetişkinlerin travma maruziyetleri ile olaydan etkilenme düzeyleri arasında beklendiği gibi pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bir başka deyişle, göçe maruz kalmış yetişkinlerin göç olayından etkilenme düzeyleri arttıkça travma maruziyetleri de artmaktadır. Göçe maruz kalmış yetişkinlerin göçten sonra yaşadıkları güçlükler göç olayından daha fazla etkilenmeleri ile ilişkili bulunmuştur. Zorunlu göçe maruz kalmanın göç sonrası yaşanan güçlükleri arttıracığı belirtilmiştir. Gündüz (2013), 1989 zorunlu Bulgaristan Göçü ile ilgili yürüttüğü çalışmasında, göçe maruz kalan bireylerin göç ettikten sonra birçok kayıplar yaşamak, aile bireylerinden ayrılmak, zor koşullarda çalışmak gibi çok çeşitli zorluklar yaşadıklarını vurgulamaktadır. Dolayısıyla göç sonrası koşullar bireylerin göçten etkilenme düzeyleri üzerinde etkili olmaktadır. Bu doğrultuda literatür incelendiğinde, Caselli ve Motta (1995)'nin yapmış olduğu çalışma sonucunda, savaşa maruz kalan babaların olaydan etkilenme düzeylerinin çocukları üzerindeki etkileri araştırılmış ve sonuç olarak çocuklarda gözlenen davranışsal problemlerinin babalarının olaydan etkilenme düzeyleri ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Ancak çalışmamızda, ebeveynleri göçe maruz kalmış ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygılarının ebeveynlerinin yaşadıkları göçten etkilenme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Araştırmamızın kısıtlılıkları arasında yalnızca Bulgaristan'dan Bursa'ya göç eden yetişkinler ile çalışılmıştır. Örneklemimiz yalnızca 1989 yılında göç eden bireylerden oluşmaktadır. Diğer bir sınırlılık ise göçün üzerinden uzun bir zaman geçmesi nedeni ile göçmenlerin bu olayı ve o dönemdeki duygu durumlarını çok iyi hatırlamamalarıdır. Araştırmamızın başka bir sınırlılığı da karşılaştırma grubunun olmamasıdır. Araştırmamızda psikolojik durumu ölçmek için yalnızca bir ölçek kullanılmıştır farklı ölçekler kullanılarak farklı psikopatolojiler belirlenebilir. Bu

sayılmaktadır. Özellikle travmanın sonraki kuşaklar üzerindeki etkisine yönelik çalışmalar yapılmış ancak göçün neden olduğu travma ve sonraki kuşaklar üzerindeki etkilerine yönelik araştırmalar kısıtlıdır. Çalışmamız bu yönüyle de alanyazına katkı sunmaktadır.

BÖLÜM 6

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmamızın sonuçları, göçe maruz kalan yetişkinlerin göç olayından etkilendiğini ve göçün üzerinden uzun yıllar geçmiş olsa dahi travmanın etkilerinin günümüzde de sürdüğünü ileri sürmektedir. Göçe maruz kalan yetişkinlerin kültürel uzaklık algılarının ikinci kuşaktaki bireylerin benlik saygılarını yordadığı ve bu nedenle ikinci kuşaktaki bireylerin göçün yol açtığı etkiler açısından risk altında olduğu sonucunu doğurmaktadır. Çalışmanın sonucunda göçe maruz kalmış bireylerin göç olayından etkilenme ve göçü travmatik olarak deneyimlerine etken olarak maddi ve manevi kayıplar yaşamaları ailelerinden uzak kalmaları, zor şartlar altında çalışmaları ve barınma sorunları yaşamalarıdır Bu nedenle göçe maruz kalmış bireylerin bu sorunlarının çözümlenmesi bireylerin yaşadıkları olumsuz psikolojik etkilerden korunmalarını sağlayacağı düşünülmektedir.

Aşağıda, konu ile ilgili ilerleyen dönemlerde yapılacak araştırmalara ve uygulama alanlarına yönelik birtakım önerilerde bulunulacaktır.

1. Göçün yol açtığı travma ve olaydan etkilenme düzeyi, travmanın kuşaklararası aktarımı, benlik saygısı alanında ayrı ayrı literatürde çalışmalar bulunmaktadır ancak bunların arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma bulunmamaktadır. Bu değişkenler benzer ve zenginleştirilmiş sosyodemografik bilgiler ile daha fazla sayıda ve farklı şehirlerden bireyler ile çalışılmalıdır.
2. Göçe maruz kalmış bireylerin soruları yanıtlarken sıkıldıkları ve kimi zaman zorlandıkları gözlenmiştir. Bu nedenle katılımcıların sosyokültürel düzeyleri ve yaşları göz önünde bulunarak daha kısa sürede uygulanabilecek ölçeklerin tercih edilmesi önerilir.
3. Karşılaştırma grubu oluşturularak göçe maruz kalan bireylerin travma düzeyleri ile olaydan etkilenme düzeylerinin ikinci kuşaktaki bireylerin

benlik saygısındaki etkisine bakabilmek için göçe maruz kalmamış ebeveynlerin çocuklarının benlik saygıları ile karşılaştırılmalıdır.

4. Göçün hangi yollar ile gerçekleştiği bilgisi sosyodemografik forma eklenmelidir.
5. Araştırmacılara ölçekler uygulanırken, göç ile ilgili aktardıkları bilgiler ve anılar not edilmeli ve çalışmaya dahil edilmelidir.
6. İkinci kuşağı oluşturan bireylere benlik saygılarının oluşumunda etkili olabilecek iki kültür arasındaki kültürel uzaklık algılarına yönelik bir ölçek uygulanmalıdır.
7. Araştırmamız kapsam olarak birtakım sınırlılıklara sahiptir. Zorunlu Bulgaristan göçünün yalnızca 1989 kuşağı ile çalışılmıştır. Bu konuda yapılacak sonraki çalışmaların tüm zorunlu göç tarih aralığındaki bireyler ile çalışılması daha kapsamlı bir sonuca götürecektir.

KAYNAKLAR

- Akdeniz, E.B. & Öz, F. (2009). Koruyucu ruh sağlığı açısından göç ve kadın. *Kriz Dergisi*, 17(1),
- Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Buran, B. & Bay, A. (2002). Zorunlu iç göç: ruhsal ve toplumsal sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, 97-103.
- Aker, T. (2003). Travma sonrası stres bozukluğunda bilişsel ve davranışçı grup terapisi uygulamaları. *Tamer Aker, Emin Önder (editörler) Psikolojik Travma ve Sonuçları* (s:165-179) içinde. *İstanbul: Epsilon*.
- Akgündüz, A. (1998). Migration to and from Turkey, 1783–1960: Types, numbers and ethno-religious dimensions. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 24(1), 7-120.
- Altıntaş, E., & Gültekin, M. (2005). *Psikolojik danışma kuramları*. Aktüel Yayınları.
- Auerhahn, N. C., & Laub, D. (1998). Intergenerational memory of the Holocaust. In *International handbook of multigenerational legacies of trauma* (pp. 21-41). Springer, Boston, MA.
- Balcıoğlu, İ. (2002). *Medikal ve psikososyal açıdan göç olgusu*. İstanbul: Girişim Dizgi-Alfabe Basım Yayın.
- Bar-On, D. (1995). *Fear and hope: Three generations of Israeli families of Holocaust survivors*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Baron, M.R. & Kenny, D.A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statisticonsiderations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Baracos, H.A., & Baracos, C.B. (1979). Wounds of the fathers: The next generations of Holocaust victims. *International Review of Psycho-Analysis*, 6(3), 331- 3
- Başkak, B., Sayıl, I. & Özgüven, H.D. (2005). Avrupa'da intihar girişiminde bulunan türk göçmenlerin sosyodemografik analizi. *Kriz Dergisi*, 13(3), 9-14.
- Batista, E. & Wiese, P. (2010). Culture and migration: psychological trauma in children and adolescents. *Traumatology*, 16(4),

- Bayraktar, F. & Gün, Z. (2008). Türkiye’de iç göçün ergenlerin uyumundaki rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19 (2)
- Bektaş, D. Y. (2004). *Amerika Birleşik Devletleri’nde eğitim gören Türk öğrencileri psikolojik uyumları ve kültürleşmeleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Ben-David, Amit., & Leichtenrit, Ronit (1999). “ethiopian and Israeli students adjusment to college: the effect of the family, social support and individual coping styles”, *Journal of Comparative Family Studies*, 30(2), s. 297–313.
- Bhugra, D. (2004). Migration and mental health. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 109(4), 243-258.
- Bhugra, D., & Arya, P. (2005). Ethnic density, cultural congruity and mental illness in migrants. *International Review of Psychiatry*, 17(2), 133-137.
- Bluck S. Autobiographical memory: Exploring its functions in everday life. *Memory* 2003; 11:113-123.
- Birleşmiş Milletler (BM) (2005). Ülke içinde yerinden olma konusunda yol gösterici ilkeler. *Brookings Enstitüsü Yerinden Olma Projesi*, Washington, D.C.
- Brom D, Kfir R, Dasberg H.(2001) A controlled double-blind study on children of holocaust survivors. *Isr J Psychiatry Relat Sci.*, 38:1: 47-57.
- Caselli, L. T. & Motta, R. W. (1995). The effect of PTSD and combat level on Vietnam veterans’ perceptions of child behavior and marital adjustment. *Journal of Clinical Psychology*, 51(1), 4–12.
- Cicourel, A. V. (1982). Living in two cultures: The everyday world of migrant workers. *Living in two cultures: The socio-cultural situation of migrant workers and their families*, 17-65.
- Cohen, M., Brom, D., & Dasberg, H. (2001). Child survivors of the Holocaust: Symptoms and coping after fifty years. *The Israel journal of psychiatry and related sciences*, 38(1), 3.
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. freeman: San Francisco.
- Corwyn, R. F. (2000). The factor structure of global self-esteem among adolescents and adults. *Journal of Research in Personality*, 34(4), 357-379.
- Çetin, T. (2009). Bulgaristan’dan göç eden soydaşlarımızın sosyo-ekonomik özellikleri”, *Erzurum Kültür ve Eğitim Vakfı (EKEV) Akademi Dergisi*,13(39), 395- 412.
- Çevik, G. B., & Atıcı, M. (2009). Lise 3. sınıf öğrencilerinin benlik saygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 399-352.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı*. Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.

- Dayıoğlu, A. (2005). *Toplama kampından meclis'e Bulgaristan'da Türk ve müslüman azınlığı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Danieli, Y. (1981). Differing adaptational styles in families of survivors of the Nazi Holocaust: Some implications for treatment. *Children Today*
- Danieli Y. (Ed.). (1998). *Intergenerational handbook of multigenerational legacies of trauma*. New York: Plenum Press.
- Deaux, K. (2006). *To be an immigrant*. Russell Sage Foundation.
- Dansby, V. S. & Marinelli, R. P. (1999). Adolescent children of Vietnam combat veteran fathers: A population at risk. *Journal of Adolescence*, 22(3), 329–340.
- Davidson, A. C., & Mellor, D. J. (2001). The adjustment of children of Australian Vietnam veterans: is there evidence for the transgenerational transmission of the effects of war- related trauma. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 35(3), 345-351.
- Doğan, S., (1988) *Yurt Dışı Yaşantısı Geçiren ve Geçirmeyen Lise Öğrencilerinin Problemleri*, Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Eker, D., & Arkar, H. (1995). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(34), 45-55.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.
- Fenta, H., Hyman, I. & Noh, S. (2004). Determinants of depression among Ethiopian immigrants and refugees in Toronto. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 192(5), 363-372.
- Figley, C.R. (1993). Coping with stressors on the homefront. *Journal of Social Issues*, 49 (4)
- Figley, C. R. (Ed.). (2012). *Encyclopedia of trauma: An interdisciplinary guide*. Sage Publications.
- Fink, P., Hansen, M. S., Søndergaard, L., & Frydenberg, M. (2003). Mental illness in new neurological patients. *Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry*, 74(6), 817-819.
- Fitcher, Joseph (1994). *Sosyoloji Nedir?* (Çev. Nilgün Çelebi). Ankara: Atilla Kitabevi
- Foster, P.R. (2001). When immigration is trauma: guidelines for the individual and family clinician. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71(2), 153-170.
- Fridman, A., Bakermans K.M.J., Sagi, S.A. ve Van IJzendoorn, M.H. (2011). Coping in old age with extreme childhood trauma: Aging Holocaust survivors and

- their offspring facing new challenges. *Aging and Mental Health*, 15(2), 232-242.
- Garland, C. (2002). *Understanding trauma: A psychoanalytical approach*. Karnac books.
- Göker, G. (2015). Göç kimlik aidiyet. *Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler, Konya: Literatür Academia*.
- Graber, J.A. & Sontag, L. M. (2009). Internalizing problems during adolescence. R. M. Lerner ve L. Steinberg (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (3.Baskı). NewYork: Wiley.
- Grinberg, L., & Grinberg, R. (1984). A psychoanalytic study of migration: Its normal and pathological aspects. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 32(1), 13-38.
- Gündüz, A.O. (2013). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk göçü (1989 Örneği). *Kırklareli Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi*. <http://kirkbal.kirklareli.edu.tr/0144152275/arastirma-yazilari.html>
- Halter, M. (1993). *Between race and ethnicity: Cape Verdean American immigrants, 1860-1965* (Vol. 43). University of Illinois Press.
- Bardo, P. G., & Gerrig, R. J. (1996). *Psychology and life* (Book style). NY: HarperCollins.
- Harter, S. (1990), Developmental differences in the nature of self-representations: implications for the understanding, assessment and treatment of maladaptive behaviour, *Cognitive Therapy and Research*, 14(2), 113-142.
- Herman, J. L. (1992). Complex PTSD: A syndrome in survivors of prolonged and repeated trauma. *Journal of traumatic stress*, 5(3), 377-391.
- Horowitz, M., Wilner, N. & Alvarez, W. (1979). Impact of Events Scale: A measure of subjective stress. *Psychosomatic Medicine*, 41(3), 209-218.
- Işıkli, S. (2006). *Travma sonrası stres belirtileri olan bireylerde olaya ilişkin dikkat yanlılığı, ayrışma düzeyi ve çalışma belleği uzamı arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Ankara.
- İçduygu, A., & Sirkeci, İ. (1999). *Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri*. Baydar, O.(ed.), 75, 249-268.
- IOM (International Organization for Migration) (2018) Facts and figures, 2018. <http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/facts--figures-1.html> (Retrieved Dec 03, 2018).
- Joseph, S., Alex Linley, P., & Harris, G. J. (2004). Understanding positive change following trauma and adversity: Structural clarification. *Journal of loss and trauma*, 10(1), 83-96.

- Kaitz, M., Levy, M., Ebstein, R., Faraone S.V. & Mankuta, D. (2009). The intergenerational effects of trauma from terror: A real possibility. *Infant Mental Health Journal*, 30(2), 158-179.
- Karadağ, İ. (2007). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının sosyal destek kaynakları açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kazarian, S. S., & McCabe, S. B. (1991). Dimensions of social support in the MSPSS: Factorial structure, reliability, and theoretical implications. *Journal of Community Psychology*, 19(2), 150-160.
- Kazmierska, K. (2006). Migration experiences and changes of identity. The analysis of a narrative. Forum: *Qualitative Social Research*, 4(3).
- Kellermann, N. P. F. (1999). Diagnosis of Holocaust survivors and their children. *Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 36(1), 56-65.
- Kellermann, N. P. F. (2001a). Psychopathology in children of Holocaust survivors: A review of the research literature. *Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences*, 38 (1)
- Kellermann, N. P. F. (2001b). Transmission of Holocaust trauma – An integrative view. *Israel Journal of Psychiatry*, 64(3), 256-267.
- Kesebir, S. (2011). Zorunlu göçte psikopatoloji: Üç kuşaklarında bir karşılaştırma/ Psychopathology in forced displacement: a comparison between three generations. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 1.
- Kira, I. A. (2001). Taxonomy of trauma and trauma assessment. *Traumatology*, 7(2), 73-86.
- Klein, P.F. (1988). Dominant attitudes of adult children of Holocaust survivors toward their parents. In J.P. Wilson ve B. Kahana, (Eds.). *Human adaptation to extreme stress*, New York: Plenum, 193-217.
- Kliwer, W., & Sandler, I. N. (1992). Locus of control and self-esteem as moderators of stressor-symptom relations in children and adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 20, 393-413.
- Kocabaşoğlu, M. & Uludüz, D.U. (2000). Immigration and sociopsychological problems. *Yeni Symposium*, 38(4), 174-176
- Kofman, E. (2000). The invisibility of skilled female migrants and gender relations in studies of skilled migration in Europe. *International Journal of Population Geography*, 6(1), 45-59.
- Kolukırcık, S. (2006). Bulgaristan'dan göç eden Türk göçmenlerin dayanışma ve örgütlenme biçimleri: İzmir örneği. C.Ü. *Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Krystal, H. (1968). *Massive psychic trauma*. New York: International Universities

Press.

- Lepore, S.J., Evans, G.W. & Schneider, M.L. (1991). Dynamic role of social support in the link between chronic stress and psychological distress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(6), 899-909.
- Lönnqvist, J. E., Leikas, S., Mähönen, T. A., & Jasinskaja-Lahti, I. (2015). The mixed blessings of migration: Life satisfaction and self-esteem over the course of migration. *European Journal of Social Psychology*, 45(4), 496-514.
- Mandelstam, N. (1999). *Hope against hope*. New York: The Modern Library.
- Mann, M. M., Hosman, C. M., Schaalma, H. P., & De Vries, N. K. (2004). Self-esteem in a broad-spectrum approach for mental health promotion. *Health education research*, 19(4), 357-372.
- Murphy, H. B. M. (1977). Migration, culture and mental health. *Psychological medicine*, 7(4), 677-684.
- Nermin G. (2016). *Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği*. Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri.
- Örgütü, U. G. (2009). Göç terimleri sözlüğü. *Bülent Çiçekli (edt.) http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu (1). pdf*.
- Özgür, E. M. (1998). *Türkiye nüfus coğrafyası*. Ankara: GMC Basın Yayıncılık.
- Öztürk, O. (2004). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Ankara: Feryal Matbaası
- Öztürk, M. O., & Uluşahin, A. (2014). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Nobel Tıp Kitabevleri.
- Öztürk, O. & Uluşahin, A. (2015). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Ankara.
- Özüorçun, N. & Karancı, N. (2013). *Intergenerational transmission of maternal traumatic experiences to their children's well - being among Turkish Cypriots: Mediator role of parenting styles*. Yayınlanmamış doktora tezi. ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Parnwell, M. (1993). *Population movements and the third world*. New York: Routledge.
- Pernice, R. & Brook, J. (1994). Relationship of migrant status (refugee or immigrant) to mental health. *International Journal of Social Psychiatry*, 40(3), 177-188.
- Peterson, K.C., Prout, M.F. & Schwarz, R.A. (2013). *Posttraumatic stress disorder: A clinician's guide*. Springer Science & Business Media.
- Ruppert, F. (2011). Travma, bağlanma ve aile konstelasyonları ruhun yaralarını anlamak ve iyileştirmek. (F. Zengin, çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2008).

- Schweitzer, R., Greenslade, J., & Kagee, A. (2007). Coping and resilience in refugees from the Sudan: a narrative account. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 41(3), 282-288.
- Sorias, O. (1988). Sosyal destekler ve ruh sağlığı. *Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 27(1), 359-363
- Şahin, B. (2000). Almanya'daki Türk göçmenlerin sosyal entegrasyonunun kuşaklar arası karşılaştırması: Kültürleşme. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 103-134.
- Taysi, E. (2000), *Benlik saygısı, arkadaşlardan ve aileden sağlanan sosyal destek*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Topçu, S. & Beşer, A. (2006). Göç ve sağlık. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 10(3), 37-42.
- Townsend, C.M. (2016). *Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliğinin temelleri: kanıta dayalı uygulama ve bakım kavramları* (Çev. Edit: Özcan T.C, Gürhan N). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Tuğrul, C. (1994). Alkoliklerin çocuklarının aile ortamındaki stres kaynakları, etkileri ve stresle başa çıkma yolları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9, 57-73.
- Tuzcu, A., & Ilgaz, A. (2015). Göçün kadın ruh sağlığı üzerine etkileri. *Current Approaches in Psychiatry/Psikiyatride Guncel Yaklasimlar*, 7(1), 56-67.
- Van der Kolk, B. A. (1994). The body keeps the score: Memory and the evolving psychobiology of posttraumatic stress. *Harvard review of psychiatry*, 1(5), 253-265.
- Ward, C., & Rana-Deuba, A. (1999). Acculturation and adaptation revisited. *Journal of cross-cultural psychology*, 30(4), 422-442.
- Weiss, D., Marmar, C., Metzler, T. & Ronfeldt, H. (1995). Predicting symptomatic distress in emergency services personnel. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 63(3), 361-368.
- Yalçın, Ç. P. S., & Öztürk, E. (2018). Travma sonrası zamanın donması ve travmanın nesillerarası aktarımı. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 21-28.
- Yavuzer, H. (2005). *Gençleri Anlamak*. Remzi Kitapevi. İstanbul.
- Yeşildağ, E. (2008). Avrupa'da yaşayan türklerin aile entegrasyon (uyum) sorunları, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2008.
- Zaimoğlu, S., & Büyükberber, A. (1991). *Adolesanlarda toplumsal destek algısı*. Yayınlanmamış uzmanlık tezi.

Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of personality assessment*, 52(1), 30-4.

EKLER

EK A

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

“Bulgaristan Göçmeni Yetişkinlerde Travmanın Kuşaklar Arası Aktarımı İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkide Sosyal Desteğin Aracı Rolü”

Başlıklı Tez/Proje Araştırması İçin

Katılımcı için Bilgiler:

Tarih:/...../.....

Bu araştırmanın amacı, yapılacak inceleme doğrultusunda travmanın ikinci kuşağa aktarımında ikinci kuşaktaki benlik saygısı oluşumunda sosyal destek algısının aracı rolünün incelenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma için sizden yapmanızı istediğimiz, size ilettiğimiz formlardaki her soruyu tek tek okuyarak size en uygun yanıtları vermenizdir. Anlamadığınız sorularda araştırmacıdan yardım isteyebilirsiniz. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılmanız halinde kişisel bilgilerinizin gizliliğine saygı gösterilecek, araştırma sonuçlarının bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında da özenle korunacaktır. Veriler, kimlik bilgileriniz gizli kalmak koşuluyla bu ve farklı araştırmalarda kullanılacaktır.

Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahiptir.

Bu yazıyı okuduktan sonra araştırmamıza gönüllü olarak katılmak istiyorsanız aşağıdaki onay bölümünü doldurunuz ve imzalayınız.

Katılımcının Beyanı:

Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı’nda Prof. Dr. Feryal Çam Çelikel tarafından yürütülen bu çalışma hakkında verilen yukarıdaki bilgileri okudum. Yapılan tüm açıklamaları ayrıntıları ile anlamış bulunuyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi.

Bu koşullarla söz konusu araştırmaya kendi isteğimle katılmayı kabul ediyorum.

Tarih:/...../.....

Katılımcı Adı Soyadı:

Araştırmacı Adı Soyadı:

Nalan Özgür

Tel:

İmza:

Tel: 05387364049

İmza:

EK B
SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLER VE VERİ FORMU
(EBEVEYNLER İÇİN)

1. Yaşınız:
2. Cinsiyetiniz:
Kadın Erkek
3. Eğitim Durumunuz:
İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Yüksek Lisans
4. Mesleğiniz:
5. Medeni durumunuz:
Evli Bekâr Boşanmış Eşini kaybetmiş
6. Göç sırasındaki medeni durumunuz:
Evli Bekâr Boşanmış Eşini kaybetmiş
7. Çocuk sayısı:
8. Aylık geliriniz (Evinize maaş ya da kira geliri vb. olarak bir ayda giren toplam para miktarı)
(.....TL)
9. Psikiyatrik tedavi gördünüz mü?
Evet daha önce gördüm . Hayır hiç görmedim
Halen tedavi görmekteyim
Varsa tanınızı belirtiniz:
10. Psikiyatrik ilaç kullanıyor musunuz?
Evet Hayır Evetse belirtiniz.....
11. Türkiye'ye göç ettikten sonra ülke değiştirme girişiminiz oldu mu?
Evet Hayır
12. Türkiye dışında bir ülkede yaşamak ister miydiniz?
Evet Hayır
13. Çocuklarınızın başka bir ülkede yaşamasını ister misiniz?
Evet Hayır
14. Çocuklarınızın başka bir ülkede yaşaması ile ilgili girişiminiz oldu mu?
Evet Hayır
15. Türkiye'ye geldiğiniz ilk dönemlerde, yeni bir ülkede ve kültürde yaşamaktan dolayı uyum sorunlarınız oldu mu?
Evet Hayır Lütfen açıklayınız (hangi açılardan örneğin; yasal haklar, dil, çevre- uyum güçlükleri yaşadınız?)

EK C

TRAVMAYA MARUZİYET ÖLÇEĞİ (TMÖ)

TMÖ Aşağıda, zor bir olay sırasında insanların yaşayabileceği bazı güçlükler ifade edilmektedir. Siz de, 1989 yılındaki göçün hemen öncesinde, göç sırasında ve Türkiye'ye gelişinizin ardından yaşadıklarınızı düşünerek, her bir maddede ifade edilen yaşantıyı kendiniz için değerlendiriniz. Lütfen, belirtilen durumu yaşadıysanız “yaşadım” ifadesinin yanındaki kutucuğu işaretleyiniz; sonra da, yaşadığınız deneyimin sizi hiç etkilemediğini/rahatsız etmediğini düşünüyorsanız 1’i; biraz etkilediğini düşünüyorsanız 2’yi; orta derecede etkilediğini düşünüyorsanız 3’ü; epey etkilediğini düşünüyorsanız 4’ü; çok fazla etkilediğini düşünüyorsanız 5’i daire içine alınız. Eğer belirtilen durumu yaşamadıysanız, “yaşamadım” ifadesinin yanındaki kutucuğu işaretlemeniz yeterli olacaktır.

1. Şiddete, baskıya ve/veya tacize maruz kalmak (örneğin, dininizin gereklerini uygulayamamak, ana dilinizi konuşamamak, isimlerinizin değiştirilmesi, sosyal destek sistemlerinden - kamu hizmetlerinden yararlanamamak gibi)
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
2. İnsanların öldürülmesine tanıklık etmek
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
3. Hayatınızın tehlikede olduğunu düşünmek
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
4. Korku veya dehşet duygusu yaşamak
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
5. Başka bir kişinin hayatının tehlikede olduğunu düşünmek
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
6. Ekonomik güçlük ve mahrumiyetler (barınak, yiyecek, giyecek vs) yaşamak
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)

7. Aile dışından birinin şiddete, baskıya ve/veya tacize maruz kaldığına tanıklık etmek
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
8. Aileden birinin ölmesi
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
9. Tanıdığımız birinin kayıp olması ve ondan haber alınamaması
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
10. Yaşananlardan dolayı eskiden sahip olduğunuz bazı kıymetli şeyleri kaybetmek (sağlıklı bir beden, mücevher, araba, ev, para, ... vs)
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
11. Kendinizi çaresiz hissetmek
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
12. Aileden birinin şiddete, baskıya ve/veya tacize maruz kaldığına tanıklık etmek
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
13. Silahlı bir çatışmaya tanıklık etmek
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
14. Nereye giderseniz gidin, güvende olmadığımızı düşünmek
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
15. Tanıdığımız birinin ölmesi
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
16. Yakın komşu ve/veya dostlardan ayrı düşmek
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)

17. Yaralanmak
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
18. Ailenin bazı üyelerinden uzak kalmak
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
19. Zor ve kötü koşullarda çalışmak zorunda kalmak (örneğin, uzun saatler ve / veya çift vardiya çalışmak, nitelsiz işlerde çalışmak gibi)
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
20. Elverişsiz koşullarda yaşamak (örneğin, evi bir başka aileyle paylaşmak zorunda bırakılmak, kötü-sağlıksız evlerde yaşamak, uzun süre başkasının evinde misafir olmak gibi)
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
21. Yeni sisteme uyum sağlamakta güçlük çekmek (örneğin, çocukların yeni eğitim sisteminde zorlanması, bu konuda yardımcı olamamak, resmi işlemlerde zorlanmak gibi)
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
22. Yeni yaşam koşullarından dolayı hayal kırıklığına uğramak
Yaşamadım Yaşadım Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)
23. Bunların dışında yaşadığınız ve eklemek istediğiniz başka olay(lar) varsa lütfen belirtiniz:
.....
Ne kadar etkiledi?
1 (Hiç) 2 (Biraz) 3 (Orta) 4 (Epey) 5 (Çok Fazla)

EK D
OLAYLARIN ETKİSİ ÖLÇEĞİ (OEÖ-R)

Aşağıda, stresli bir yaşam olayından sonra insanların yaşayabileceği bazı zorlukların bir listesi sunulmuştur. Her cümleyi dikkatlice okuyunuz. Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1989 yılında yaptığımız göçü düşünerek, bu zorlukların sizi ne kadar rahatsız ettiğini cümlelerin sağındaki beş kutucuktan yalnızca birini işaretleyerek belirtiniz. Belirtilen durumun sizi hiç etkilemediğini düşünüyorsanız 1'i; biraz etkilediğini düşünüyorsanız 2'yi; orta derecede etkilediğini düşünüyorsanız 3'ü; epey etkilediğini düşünüyorsanız 4'ü; çok fazla etkilediğini düşünüyorsanız 5'i daire içine alınız.

Hiç-0 Biraz-1 Orta-2 Epey-3 Çok-4

1. Göçü hatırlatan her türlü şey, göçle ilgili duygularımı yeniden ortaya çıkardı.	0	1	2	3	4
2. Uykuyu sürdürmekte güçlük çektim.	0	1	2	3	4
3. Başka şeyler benim göç hakkında düşünmeyi sürdürmeme neden oldu.	0	1	2	3	4
4. Alıngan ve kızgın hissettim.	0	1	2	3	4
5. Göçü düşündüğümde ya da hatırladığımda, bu konunun beni üzmesine izin vermedim.	0	1	2	3	4
6. Düşünmek istemediğim halde göçü düşündüm.	0	1	2	3	4
7. Göç hiç olmamış ya da gerçek değilmiş gibi hissettim.	0	1	2	3	4
8. Göçü hatırlatan şeylerden uzak durdum.	0	1	2	3	4
9. Göçle ilgili görüntüler aniden zihnimde canlandı.	0	1	2	3	4
10. Ürkek ve diken üstünde hissettim.	0	1	2	3	4
11. Göç hakkında düşünmemeye çalıştım.	0	1	2	3	4
12. Göçle ilgili olarak hala pek çok duygum vardı, ancak bunlarla hiç ilgilenmedim.	0	1	2	3	4
13. Göçle ilgili hissizleşmiş gibiydim.	0	1	2	3	4
14. Kendimi göç sırasındaki gibi davranırken veya hissederken bulduğum oldu.	0	1	2	3	4
15. Uykuya dalmakta güçlük çektim.	0	1	2	3	4
16. Göçle ilgili çok yoğun duygu değişiklikleri yaşadım.	0	1	2	3	4
17. Göçü hafızamdan (belleğimden) silmeye çalıştım.	0	1	2	3	4
18. Dikkatimi toplamakta zorlandım.	0	1	2	3	4
19. Göçü hatırlatan şeyler fiziksel tepkiler göstermeme neden oldu (örneğin terleme, nefes almada güçlük, baş dönmesi, kalp çarpıntısı, gibi).	0	1	2	3	4
20. Göçle ilgili rüyalar gördüm.	0	1	2	3	4
21. Kendimi tetikte ve savunma durumunda hissettim.	0	1	2	3	4
22. Göç hakkında konuşmamaya çalıştım.	0	1	2	3	4

EK E
KÜLTÜREL UZAKLIK ÖLÇEĞİ

Bulgar ve Türk kültürünü belirtilen kategorilerde birbirine ne kadar yakın bulduğunuzu belirtiniz.

1-----2-----3-----4-----5	
Tamamen farklı buluyorum	Tamamen aynı buluyorum

	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
Giyim	☐	☐	☐	☐	☐	Dil	☐	☐	☐	☐	☐
İletişim Tarzı	☐	☐	☐	☐	☐	Yemek	☐	☐	☐	☐	☐
Dini inançlar	☐	☐	☐	☐	☐	Adetler	☐	☐	☐	☐	☐
Aile yaşantısı	☐	☐	☐	☐	☐	Dünya görüşü	☐	☐	☐	☐	☐
Değerler	☐	☐	☐	☐	☐	Sosyal faaliyetler	☐	☐	☐	☐	☐
Arkadaşlık	☐	☐	☐	☐	☐	Yaşam standardı	☐	☐	☐	☐	☐

EK F
SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLER VE VERİ
FORMU(İKİNCİ KUŞAK)

1. Cinsiyetiniz:
Kadın Erkek
2. Yaşınız :
3. Eğitim Durumunuz:
İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Yüksek Lisans
4. Mesleğiniz:
5. Medeni durumunuz:
Evli Bekâr Boşanmış Eşini kaybetmiş
6. Aylık geliriniz (Evinize maaş ya da kira geliri vb. olarak bir ayda giren toplam para miktarı)
(.....TL)
7. Psikiyatrik tedavi gördünüz mü?
Evet daha önce gördüm Hayır hiç görmedim
Halen tedavi görmekteyim
Varsa tanınızı belirtiniz:
8. Türkiye dışında bir ülkede yaşamak ister miydiniz?
Evet Hayır
9. Göçmen bir ailenin çocuğu olarak içinde bulunduğunuz kültürde yaşadığınız sorunlar oldu mu?
Evet Hayır Lütfen açıklayınız:
.....
.....

EK G
ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ (RBSÖ)

Sizin İçin Uygun Olanı Seçiniz

- 1) Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 2) Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 3) Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 4) Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 5) Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 6) Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 7) Genel olarak kendimden memnunum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 8) Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 9) Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış
- 10) Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığını düşünüyorum.
a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

EK H

ÇOK BOYUTLU ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ (ÇBSDÖ)

Aşağıda 12 cümle ve her bir cümle altında da cevaplarınızı işaretlemeniz için 1'den 7'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar çok doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümle altındaki rakamlardan yalnız bir tanesini daire içine alarak işaretleyiniz. Bu şekilde 12 cümlenin her birine bir işaret koyarak cevaplarınızı veriniz. Lütfen hiçbir cümleyi cevapsız bırakmayınız. Sizde doğruya en yakın olan rakamı işaretleyiniz.

1. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.
Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Kesinlikle evet
2. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.
Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Kesinlikle evet
3. Ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.
Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Kesinlikle evet
4. İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden (örneğin, annemden, babamdan, eşimden, çocuklarımdan, kardeşlerimden) alırım.
Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Kesinlikle evet
5. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan (örneğin, flört, nişanlım, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.
Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Kesinlikle evet
6. Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.
Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Kesinlikle evet

7. İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenilebilirim.
Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Kesinlikle evet
8. Sorunlarımı ailemle (örneğin, annemle, babamla, eşimle, çocuklarımla, kardeşlerimle) konuşabilirim.
Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Kesinlikle evet
9. Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.
Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Kesinlikle evet
10. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.
Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Kesinlikle evet
11. Kararlarımı vermede ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.
Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Kesinlikle evet
12. Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.
Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 Kesinlikle evet

ÖZGEÇMİŞ

Nalan Özgür 25 Nisan 1995'te Bursa'da dünyaya geldi. Beykent Üniversitesi Psikoloji (Tam burslu) Bölümünü yüksek onur öğrencisi olarak tamamladı. Lisans ve yüksek lisans eğitimleri süresince Özel Gaziosmanpaşa Şafak Hastanesi, Baltalimanı Devlet Hastanesi, Mahzar Osman Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde gönüllü ve zorunlu stajlarını tamamlamıştır. Yüksek lisans eğitimi süresince özel bir kolejde psikolog olarak görev almıştır. Aynı zamanda yüksek lisans eğitimi esnasında Tefika İkiz Tunaboşlu'dan Rorschach ve T.A.T projektif testleri eğitimini almaktadır. Alanındaki bilgi birikimini geliştirmek adına eğitimlerine devam etmektedir.